

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет економіки та управління бізнесом
Кафедра економіки, організації та управління підприємствами

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
до кваліфікаційної роботи

на тему «Ефективність використання виробничих потужностей суб'єкту господарювання та обґрунтування пропозицій щодо її підвищення»

Виконав здобувач 4 курсу, групи ПТБ-21
спеціальності 076 Підприємництво, торгівля та
біржова діяльність
Баженов Юрій Сергійович
Керівник к.е.н., доцент Рябикіна Катерина Григорівна
Рецензент к.т.н., доцент Бондарчук Ольга Михайлівна

м. Кривий Ріг
2025 р.

КРИВОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економіки та управління бізнесом
Кафедра економіки, організації та управління підприємствами
Ступінь вищої освіти бакалавр
Спеціальність 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність

ЗАТВЕРДЖУЮ:

зав. кафедри ЕОУП,

д-р. екон. наук, проф. Альона ШАХНО

« » 2025 р.

ЗАВДАННЯ

на кваліфікаційну роботу здобувачеві

БАЖЕНОВУ Юрію Сергійовичу

-
1. Тема роботи «Ефективність використання виробничих потужностей суб'єкту господарювання та обґрунтування пропозицій щодо її підвищення»
Керівник теми Рябикіна Катерина Грігорівна, к. е. н, доцент
затверджені наказом по університету від “ 31 ” березня 2025 р. № 180 с
 2. Строк подання здобувачем роботи: 13.06.2025
 3. Вихідні дані до роботи: статистична фінансова звітність підприємства ПрАТ «Ліктрави» за 2020-2023рр (баланс, звіт про фінансові результати), поточна внутрішня звітність підприємства, періодична та спеціальна література з економіки, методичні вказівки для написання та захисту кваліфікаційної роботи кафедри економіки, організації та управління підприємствами.
 4. Зміст пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): вивчити економічну сутність, методичні аспекти та систему показників оцінки ефективності використання виробничих потужностей підприємства; провести діагностику фінансово-економічного стану підприємства; здійснити оцінку ефективності використання виробничої потужності підприємства; визначити основні напрями підвищення ефективності використання виробничих потужностей підприємства.
 5. Перелік графічного матеріалу: Аналіз техніко-економічних показників господарської діяльності ПрАТ «Ліктрави» за 2021-2023рр; показників виробничої потужності ПрАТ «Ліктрави»; Динаміка вартісних показників ефективності використання виробничої потужності підприємства ПрАТ «Ліктрави»; Пропозиції щодо ефективності використання виробничих потужностей підприємства та оцінка їх ефективності

6. Консультанти розділів роботи:

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Розділ 1	доц. Рябикіна К.Г.	02.04.2025	11.04.2025
Розділ 2	доц. Рябикіна К.Г.	14.04.2025	25.04.2025
Розділ 3	доц. Рябикіна К.Г.	29.04.2025	26.05.2025
Нормоконтроль	доц. Поліщук І.Г.		17.06.2025

7. Дата видачі завдання «24» березня 2025 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№	Назва етапів випускної кваліфікаційної роботи	Термін виконання	Примітки
1	Співбесіда зі здобувачем за тематикою роботи, видача переліку рекомендованої нормативної, інструктивної бази та учбової літератури	24.03.2025	виконано
2	Збір матеріалів до випускної роботи	25.03.2025	виконано
3	Групування та аналіз зібраного матеріалу, уточнення завдань випускної кваліфікаційної роботи	31.03.2025	виконано
4	Підготовка I розділу кваліфікаційної роботи та подання його керівникові	02.04 – 11.04	виконано
5	Підготовка II розділу кваліфікаційної роботи та подання його керівникові	14.04 – 25.04	виконано
6	Підготовка III розділу кваліфікаційної роботи та подання його керівникові	26.04 – 26.05	виконано
7	Підготовка вступної частини та висновку	27.05 – 05.06	виконано
8	Попередній захист роботи	28.05.2025	
9	Перевірка роботи керівником та доопрацювання роботи	09.06.2025	виконано
10	Отримання відгуку керівника та рецензії	17.06.2025	виконано
11	Перевірка роботи на унікальність авторського тексту за допомогою Інтернет-Системи Strikeplagiarism.com	27.05.2025	виконано
12	Захист роботи на засіданні Екзаменаційної комісії	23.06.2025	

Здобувач _____

Юрій БАЖЕНОВ

Науковий керівник _____

Катерина РЯБИКІНА

РЕФЕРАТ

на кваліфікаційну роботу за темою
«Ефективність використання виробничих потужностей суб'єкту господарювання та обґрунтування пропозицій щодо її підвищення»

Кваліфікаційна робота: 82 с., 19 табл., 12 рис., 29 формул, 42 джерел, 4 додатки.

Об'єкт дослідження: процес підвищення ефективності використання виробничих потужностей підприємства.

Мета роботи: узагальнення та подальший розвиток теоретико-методичних засад формування виробничих потужностей підприємства, а також визначення резервів підвищення ефективності використання виробничих потужностей підприємства

Предмет дослідження: теоретичні, методичні та прикладні засади підвищення ефективності використання виробничих потужностей підприємства

Об'єкт дослідження: підприємство ПрАТ «Ліктрави»

Методи дослідження: системний аналіз та узагальнення, статистичний, аналітичний, графічний та факторного аналізу.

У кваліфікаційній роботі визначено виробничу потужність підприємства (підрозділу) як його потенційну спроможність виробляти максимальний обсяг продукції за одиницю часу у визначений термін, використовуючи організаційну сукупність знарядь праці, наявних на підприємстві, при певному рівні їх досконалості й освоєння. Узагальнено, що існують різноманітні підходи до визначення сутності виробничої потужності. На рівень виробничої потужності та на ефективність її використання впливає достатньо багато чинників, і підприємствам в сучасних умовах господарювання необхідно приділяти цим питанням багато уваги.

На прикладі ПрАТ «Ліктрави» здійснено аналіз виробничо-господарської діяльності та техніко-економічних показників. Проаналізовано показники ефективності діяльності підприємства. Розроблено стратегію ефективного використання виробничих потужностей підприємства. Отже, запропоновано придбати вакуумний пакувальний верстат Handtmann VF 610, запропоноване обладнання, дозволить у 2,5 рази підвищити продуктивність виробництва та пакування готових лікарських виробів та фіточаїв.

У роботі при розрахунках використано програмний продукт Microsoft Office Excel, для оформлення роботи Microsoft Office Word.

**ВИРОБНИЧА ПОТУЖНІСТЬ, ВИРОБНИЧІ РЕСУРСИ, РІВЕНЬ
ВИРОБНИЧОЇ ПОТУЖНОСТІЮ, ЕФЕКТИВНІСТЬ, ПІДПРИЄМСТВО,
ПРИБУТКОВІСТЬ, РЕНТАБЕЛЬНІСТЬ, АНАЛІЗ**

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧОЇ ПОТУЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	8
1.1. Економічна сутність та методичні аспекти аналізу виробничої потужності підприємства	8
1.2. Теоретико-методичні засади оцінки ефективності використання виробничих потужностей підприємства	24
РОЗДІЛ 2. ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧОЇ ПОТУЖНОСТІ ПРАТ «ЛІКТРАВИ»	36
2.1. Організаційно-економічна характеристика ПрАТ «Ліктрави» та аналіз його діяльності	36
2.2. Оцінка ефективності використання виробничої потужності підприємства ПрАТ «Ліктрави»	51
РОЗДІЛ 3. ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧИХ ПОТУЖНОСТЕЙ ПІДПРИЄМСТВА	61
3.1. Ефективність та повнота використання ресурсної бази ПрАТ «Ліктрави»	61
3.2. Напрями підвищення ефективності використання виробничих потужностей підприємства та оцінка їх ефективності	66
ВИСНОВКИ	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	79
ДОДАТКИ	82

ВСТУП

В умовах зростання конкурентного тиску, зокрема з боку зарубіжних виробників, такі показники слід вважати недостатніми. До ключових чинників, що зумовлюють неповне використання виробничих потужностей переробних підприємств, належать: моральне та фізичне зношення технологічного обладнання і використовуваних виробничих технологій, недостатній рівень інвестицій, спрямованих на модернізацію виробничої бази, а також недосконалість логістичного забезпечення виробничих процесів. Одним із визначальних завдань діяльності будь-якого господарюючого суб'єкта, яке відображає рівень його ефективності, виступає забезпечення максимально можливого використання наявних виробничих потужностей. Проведений аналіз показників функціонування більшості українських підприємств переробної галузі свідчить про те, що середній коефіцієнт завантаження виробничих потужностей перебуває на рівні 55–65%, а у найбільш сприятливих умовах досягає приблизно 85%. У зв'язку з цим виникає потреба у детальному дослідженні причин недостатнього рівня завантаження виробничих потужностей та розробленні ефективних механізмів покращення наявної ситуації.

Проблематиці, що стосується обґрунтування, планування та аналізу рівня використання виробничих потужностей, а також виявлення резервів підвищення ефективності їх застосування на підприємствах і в окремих галузях, присвячено численні наукові праці вітчизняних і зарубіжних дослідників. Серед них варто відзначити таких учених, як Л.О. Бакаєв, І.Б. Швець, Й.М. Петрович, Р.П. Атаманчук, А.С. Федонін, Г.А. Швиданенко, Б.Є. Грабовецький, О.Н. Горчакова, І.В. Коваленко, В.І. Єлейко, В.М. Іваненко, В.О. Кулявець, Г.О. Левицька та інші. Разом із тим, попри значний обсяг наукових напрацювань у цій сфері, слід наголосити, що подальше вдосконалення теоретичних і методичних підходів до обґрунтування та

практичної реалізації резервів зростання ефективності використання виробничих потужностей підприємств і надалі залишається актуальним напрямом наукових досліджень.

Викладене вище стало підставою для вибору теми, визначення мети та постановки завдань бакалаврської кваліфікаційної роботи. Обрана проблематика повною мірою відповідає сучасним напрямам підготовки фахівців у сфері підприємницької діяльності, торгівлі та економічного розвитку підприємств.

Метою бакалаврської кваліфікаційної роботи є систематизація та подальше вдосконалення теоретико-методичних підходів до формування виробничих потужностей підприємства, а також виявлення резервів зростання ефективності використання виробничих потужностей ПрАТ «Ліктрави».

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність розв'язання таких завдань:

- дослідити економічний зміст і значення виробничої потужності у процесі здійснення господарської діяльності підприємства;
- проаналізувати методичні підходи до визначення та обчислення виробничої потужності підприємства;
- систематизувати показники, що застосовуються для оцінювання результативності використання виробничих потужностей;
- розглянути нормативно-правову базу та інформаційне забезпечення регулювання відносин у сфері використання виробничих потужностей підприємств;
- здійснити організаційно-економічний аналіз діяльності підприємства;
- провести комплексну оцінку фінансово-економічного стану підприємства;
- визначити рівень ефективності використання виробничої потужності підприємства;

- обґрунтувати ключові напрями підвищення ефективності використання виробничих потужностей підприємства.

Об'єктом дослідження бакалаврської кваліфікаційної роботи є процес зростання ефективності використання виробничих потужностей підприємства, тоді як предметом виступають теоретичні, методичні та прикладні підходи до забезпечення підвищення результативності їх використання.

Теоретично-методологічну основу дослідження становлять наукові положення, концепції та теоретичні напрацювання провідних вітчизняних і зарубіжних учених у сфері управління виробничими потужностями. У ході виконання роботи активно застосовувалися табличний і графічний методи подання інформації.

Під час проведення дослідження були використані загальнонаукові методи пізнання економічних явищ і процесів, зокрема:

індукції та дедукції, аналізу й синтезу, а також синергетичного підходу. Крім того, застосовувалися методи теоретичного узагальнення та порівняння — з метою уточнення й конкретизації наукових категорій у сфері визначення виробничої потужності;

методи статистичного аналізу — для опрацювання, систематизації, зіставлення, оцінювання та інтерпретації фактичних показників результативності господарської діяльності підприємства;

системний підхід — для комплексного дослідження виробничої потужності підприємства як цілісного економічного явища.

Інформаційну основу дослідження становлять законодавчо-нормативні акти України, що регламентують державне регулювання виробничої діяльності підприємств у ринкових умовах, а також офіційні статистичні джерела й матеріали, отримані в результаті спеціально проведених досліджень безпосередньо на підприємстві, зокрема дані фінансової та внутрішньої управлінської звітності.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧОЇ ПОТУЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Економічна сутність та методичні аспекти аналізу виробничої потужності підприємства

В умовах функціонування ринкової економіки кожне підприємство визначає основною метою своєї діяльності отримання прибутку та задоволення потреб суспільства. Для досягнення поставлених цілей у процесі господарювання суб'єкт господарювання повинен здійснювати аналіз і планування власної діяльності з метою оптимізації виробничих процесів, забезпечення збалансованості витрат і доходів, виявлення проблемних аспектів та резервів підвищення результативності функціонування. З цією метою в практиці аналізу виробничої діяльності використовується категорія виробничої потужності [7].

Виробнича потужність є одним із ключових показників функціонування підприємства. Під час її визначення враховується все обладнання, закріплене за основними виробничими підрозділами, за винятком резервного устаткування, експериментальних і навчальних ділянок; береться до уваги рівень кваліфікації персоналу та його ставлення до виконання трудових обов'язків, а також досягнутий рівень виконання встановлених норм часу [3].

Виробнича потужність виступає відправною основою для формування виробничої програми підприємства. Вона характеризує потенційні можливості підприємств, об'єднань і окремих цехів щодо обсягів випуску продукції. Встановлення рівня виробничої потужності та аналіз ступеня її використання займають ключове місце у процесі виявлення й оцінювання внутрішніх резервів зростання виробництва.

У світовій економічній науці пошук шляхів розв'язання проблем

ефективного та раціонального використання виробничих потужностей промислових підприємств традиційно становить важливу складову систем управління виробництвом, спрямованих на запобігання циклічним коливанням — підйомам і спадам обсягів виробництва. Зазначена проблематика є предметом наукових досліджень і українських учених.

Як окрема економічна категорія теорія виробничої потужності сформувалася спочатку в промисловості, а згодом була адаптована до інших галузей господарства. Її розвиток доцільно розглядати з другої половини XVIII — початку XIX ст., коли активізація наукових пошуків була зумовлена становленням і розвитком капіталістичної системи господарювання. Перші наукові підходи та концепції економічної думки, пов'язані з формуванням теорії капіталу та підвищенням ефективності його використання й відтворення, з'явилися наприкінці XVIII ст. Їх авторами були А. Сміт, Д. Рікардо, К. Маркс, Ф. Енгельс, А. Маршал, А. Картер, Дж. Харрод, О. Д. Домар та інші дослідники.

У вітчизняній економічній науці формування теоретичних засад дослідження виробничої потужності підприємств розпочалося у першій половині XX століття. Саме в цей період були закладені основні методологічні підходи до визначення можливих обсягів випуску продукції з урахуванням наявних виробничих ресурсів і умов їх раціонального використання. Подальший розвиток наукових досліджень сприяв становленню економічного розуміння виробничої потужності як категорії, пов'язаної із забезпеченням мінімізації виробничих витрат або досягненням максимальних результатів господарської діяльності в умовах обмеженості ресурсів.

У межах еволюції економічного підходу виробнича потужність почала трактуватися не лише як техніко-виробнича характеристика підприємства, а як узагальнюючий економічний показник, що характеризує оптимально можливий обсяг виробництва за умови ефективного використання основних засобів, трудового потенціалу та організаційних можливостей підприємства. Такий підхід став підґрунтям подальших досліджень проблем ефективного

використання виробничого потенціалу та обґрунтування управлінських рішень у процесі планування діяльності підприємств.

Науковець Н. А. Мельничук пропонує трактувати виробничу потужність через призму комплексної наукової категорії — «економічної виробничої потужності». Згідно з підходом автора, під цим поняттям слід розуміти такий обсяг виробництва, який забезпечує оптимальне досягнення критеріїв мінімізації витрат на одиницю продукції або максимізацію рівня прибутковості підприємства [25].

У науково-економічних джерелах існують різні підходи до визначення сутності категорії «виробнича потужність». Узагальнення окремих наукових трактувань поняття «виробнича потужність» підприємства наведено в табл. 1.1.

З урахуванням наведених визначень виробничу потужність підприємства (або його структурного підрозділу) доцільно трактувати як потенційну здатність забезпечувати випуск максимально можливого обсягу продукції за одиницю часу протягом визначеного періоду за умови використання сукупності наявних засобів праці, відповідного рівня їх технічної досконалості та ступеня освоєння. Водночас слід підкреслити, що цей показник визначається на конкретний момент часу, що підтверджує його динамічний характер.

Розрахунок виробничої потужності здійснюється з метою вирішення низки практичних завдань, зокрема: оцінювання виробничого потенціалу підприємства, виявлення наявних резервів його зростання, пов'язаних із удосконаленням організації виробництва, впровадженням досягнень технічного прогресу, а також визначення напрямів їх ефективного використання.

Розмір виробничої потужності підприємства значною мірою залежить від обсягу основних виробничих фондів та рівня ефективності їх використання. Виробнича потужність підприємства (цеху чи виробничої дільниці) характеризує максимально можливий обсяг випуску продукції

встановленої якості та асортименту, який може бути забезпечений за одиницю часу за умов повного використання основних виробничих фондів в оптимальному режимі їх експлуатації [31].

Таблиця 1.1 – Поняття «виробнича потужність» підприємства

Автор	Визначення
Березін О.В. [3]	Виробничі потужності - це потужності суб'єкта господарської діяльності, що використовується в процесі переробки та/ або виробництва товарів.
Геєць І.О. [7]	Виробнича потужність - це максимально можливий річний випуск продукції відповідної номенклатури, асортименту, якості при максимальному завантаженні наявного виробничого обладнання і ефективнішому використанні всіх наявних ресурсів підприємства.
Дробишева Л.О. [12]	Виробнича потужність - це можливий річний випуск продукції підприємства або галузі на існуючих засобах праці при мінімальних витратах виробництва, включаючи плату за фонди (або відповідну їй величину, виходячи з встановленої норми ефективності для розрахунку приведених витрат) та рентні нарахування.
Різник Н.О. [31]	Виробнича потужність - це максимально можливий випуск продукції високої якості в номенклатурі і асортименті, передбачених на плановий період, або обсяг переробки сировини при повному використанні обладнання і виробничих площ, враховуючи застосування передової технології, поліпшення організації виробництва і праці.
Романенко М.А. [32]	Виробничу потужність розглядається, як потенційно можливий обсяг випуску продукції в одиницю часу роботи обладнання на встановлену дату за допомогою організованої сукупності наявних у підприємства засобів праці, здатних злагоджено функціонувати в часі і просторі, при досягнутому рівні їх технологічного освоєння робітниками.
Слепян Е.В. [34]	Виробнича потужність характеризує роботу основних засобів при умовах, де можна максимально використати потенційні можливості виробничого обладнання.
Швець І.Б. [27]	Виробнича потужність підприємства - це максимально можливий випуск продукції необхідної якості в передбаченій номенклатурі за певний час (зміну, добу, місяць, рік) при повному завантаженні обладнання та виробничих площ у прийнятому режимі роботи з урахуванням застосування передової технології, організації виробництва і праці.

Найбільш зручними та точними показниками вимірювання виробничої потужності виступають натуральні одиниці. Як правило, виробнича потужність визначається в тих самих одиницях виміру, у яких планується випуск продукції в натуральному вираженні (тоннах, штуках, метрах тощо). Так, виробнича потужність гірничодобувних підприємств оцінюється

обсягами видобутку корисних копалин у тоннах, металургійних підприємств — кількістю виплавленого металу та виробленого прокату, машинобудівних підприємств — числом виготовлених машин, а цукрових заводів і підприємств харчової промисловості — обсягом переробленої сировини, що трансформується у готову продукцію. У окремих випадках виробнича потужність може визначатися у верстато-годинах або, як виняток, у вартісному вимірі.

Поряд із поняттям «виробнича потужність» у практиці господарювання використовується термін «пропускна здатність». Цей показник характеризує максимально можливий обсяг випуску продукції щодо функціонування окремих одиниць обладнання — верстата, агрегату, потокової лінії чи групи машин, однак не застосовується для оцінювання діяльності виробничих дільниць, цехів або підприємства загалом. Пропускна здатність устаткування, як правило, розраховується за короткі часові інтервали — годину, зміну, добу або декаду, тоді як виробнича потужність структурних підрозділів виробництва визначається переважно за рік, а в окремих випадках — за квартал чи місяць.

Економічне обґрунтування виробничої потужності виступає одним із ключових інструментів планування діяльності промислових підприємств. По суті, воно відображає потенційні можливості підприємства щодо забезпечення необхідного обсягу валового випуску промислової продукції [14].

У процесі формування виробничої потужності враховується вплив низки чинників, зокрема номенклатури й асортименту продукції, рівня її якості, складу та технічного стану основного технологічного обладнання, середнього строку його експлуатації, ефективного річного фонду часу роботи за встановленого режиму функціонування, ступеня узгодженості обладнання, розміру виробничих площ та інших організаційно-технічних параметрів.

Рівень виробничої потужності безпосередньо впливає на можливість задоволення ринкового попиту, який може змінюватися за обсягом, номенклатурою та асортиментом продукції. У зв'язку з цим виробнича

потужність повинна характеризуватися достатньою гнучкістю технологічних процесів, що забезпечує своєчасну перебудову виробництва відповідно до змін конкурентного середовища, обсягів випуску продукції та структури попиту.

У межах кожного планового періоду величина виробничої потужності може зазнавати змін, причому зі збільшенням тривалості планового горизонту ймовірність таких змін зростає. Основними причинами цього є [19]: введення в експлуатацію нового обладнання замість фізично або морально застарілого; зношення технічних засобів; освоєння нових виробничих потужностей; зміна продуктивності обладнання внаслідок інтенсифікації режимів його роботи або зміни якості сировини; модернізація технічних елементів і вузлів; трансформація структури вихідних матеріалів і напівфабрикатів; зміна тривалості функціонування обладнання з урахуванням ремонтів, профілактичних заходів і технологічних перерв; рівень спеціалізації виробництва; особливості режиму роботи обладнання (безперервний чи циклічний); організація ремонтного та експлуатаційного обслуговування.

На формування виробничої потужності підприємства впливає сукупність різноманітних факторів. Залежно від сфери їх впливу зазначені фактори доцільно поділити на дві основні групи (рис. 1.1).

Виробничу потужність доцільно розглядати з різних підходів, залежно від мети аналізу, у зв'язку з чим виділяють теоретичну, максимальну, економічну та практичну потужність.

Теоретична (проектна) потужність відображає максимально можливий обсяг випуску продукції за умов ідеального функціонування виробничої системи. Вона визначається як гранична погодинна сукупна продуктивність засобів праці за умови використання повного річного календарного фонду часу їх роботи протягом усього періоду фізичної експлуатації. Зазначений показник застосовується під час обґрунтування реалізації нових проєктів, розширення виробництва та впровадження інноваційних заходів.

Рисунок 1.1. – Фактори, що впливають на величину виробничої потужності за сферою їх впливу

Максимальна потужність — це теоретично можливий обсяг випуску продукції протягом звітного періоду за умов збереження звичайної структури освоєної продукції, відсутності обмежень з боку трудових і матеріальних ресурсів, можливості збільшення кількості змін та робочих днів, а також використання виключно встановленого й технічно придатного до експлуатації обладнання. Цей показник має важливе значення для оцінювання наявних виробничих резервів, визначення фактичних обсягів випуску продукції та потенціалу їх подальшого зростання. Під економічною потужністю розуміють такий граничний рівень виробництва, перевищення якого є економічно недоцільним через суттєве зростання витрат або вплив інших стримуючих чинників [27].

Практична потужність характеризує максимально можливий обсяг випуску продукції, який реально може бути забезпечений підприємством за

конкретних умов його функціонування. У більшості випадків величина практичної виробничої потужності наближена або відповідає економічній потужності.

На відміну від проектної, планова виробнича потужність діючих підприємств визначається з урахуванням фактично застосовуваних технологічних процесів, наявного складу обладнання та існуючих виробничих площ як уже заданих параметрів. При цьому обсяг випуску продукції за запланованою номенклатурою виступає розрахунковою величиною, що встановлюється за умови максимально повного використання ресурсів, які перебувають у розпорядженні підприємства.

Отже, у науковій літературі сформовано різні підходи до трактування сутності виробничої потужності, які виходять за межі суто теоретичних досліджень. Науковці по-різному інтерпретують зміст поняття виробничої потужності підприємства, зокрема окремі з них виокремлюють категорію економічної потужності, що визначається співвідношенням витрат на одиницю виробленої продукції. Рівень виробничої потужності та ефективність її використання залежать від значної кількості чинників, тому в сучасних умовах господарювання підприємствам необхідно приділяти підвищену увагу питанням їх формування та раціонального використання.

Для розрахунку виробничої потужності необхідно мати наступні дані:

- 1) плановий фонд робочого часу одиниці обладнання;
- 2) кількість одиниць обладнання;
- 3) продуктивність обладнання;
- 4) трудомісткість виробничої програми;
- 5) досягнутий коефіцієнт виконання норми виробітку.

Виробнича потужність підприємства розраховується на основі потужностей провідних цехів, виробничих ділянок, потокових ліній, окремих верстатів чи агрегатів із урахуванням заходів, спрямованих на усунення «вузьких місць» та можливостей виробничої кооперації.

До провідних відносять ті структурні підрозділи підприємства, які здійснюють основні технологічні процеси (операції) та відіграють ключову роль у забезпеченні випуску профільної продукції.

Визначення виробничої потужності підприємства здійснюється з урахуванням усієї номенклатури основної продукції. При цьому допускається її раціональне скорочення шляхом об'єднання окремих виробів у групи за ознаками конструктивно-технологічної подібності з виділенням у кожній групі базового виробу-представника. Інші вироби відповідної групи перераховуються з урахуванням їх трудомісткості.

У разі, коли підприємство виробляє декілька видів продукції, виробнича потужність розраховується окремо за кожним видом. Так, на металургійних підприємствах (комбінатах) визначають окремі показники потужності для доменного, сталеплавильного та прокатного виробництва.

У розрахунки виробничої потужності підприємства включають [35]:

- а) усе діюче і недіюче внаслідок несправності, ремонту та модернізації устаткування основних виробничих цехів;
- б) устаткування, що перебуває на складі і має бути введене в експлуатацію в основних цехах протягом розрахункового періоду;
- в) понаднормативне резервне устаткування;
- г) понаднормативне устаткування допоміжних цехів, якщо воно аналогічне технологічному устаткуванню основних цехів.

Обчислення виробничої потужності підприємства доцільно здійснювати на підставі технічних або проектних нормативів продуктивності обладнання, показників використання виробничих площ і трудомісткості виготовлення продукції, а також установлених норм виходу готової продукції з урахуванням впровадження прогресивних технологій і раціональної організації виробничих процесів. За відсутності затверджених нормативів допускається застосування розрахункових технічних норм, сформованих із урахуванням передового виробничого досвіду та рівня продуктивності найефективніших працівників відповідних професій і підрозділів.

Для визначення виробничої потужності використовується максимально можливий річний фонд часу роботи обладнання (у годинах). На підприємствах із безперервним виробничим процесом таким фондом є календарний фонд часу (8760 годин на рік) за вирахування періодів, необхідних для проведення ремонтів і технологічних зупинок устаткування.

На підприємствах із дискретним типом виробництва фонд часу роботи обладнання розраховується з урахуванням фактичного режиму функціонування основних цехів і встановленої тривалості змін у годинах із відніманням часу на ремонтні роботи, а також вихідних і святкових днів. У сезонних виробництвах фонд часу роботи устаткування визначається відповідно до затвердженого режиму роботи підприємства (згідно з технічним проєктом) із забезпеченням оптимальної кількості робочих днів для окремих технологічних підрозділів чи ліній.

Розрахунок виробничої потужності підприємства повинен проводитись у такій послідовності: агрегати з групи технологічного обладнання - виробничі дільниці - цехи (корпуси, виробництва) - підприємство у цілому.

У загальному вигляді виробнича потужність (V_{pi}) провідного цеху, дільниці або групи технологічного устаткування з виготовлення однорідної продукції може бути визначена за однією з таких формул [1]:

$$V_{pi} = P_v \times \Phi'_{ef} \times KU_c, \quad (1.1)$$

$$V_{pi} = \Phi'_{ef} \times KU_c / T_p. \quad (1.2)$$

де V_{pi} - потужність i -го виробничого підрозділу підприємства одиниць продукції;

P_v - продуктивність устаткування у відповідних одиницях виміру продукції за годину;

Φ'_{ef} - ефективний річний фонд часу роботи одиниці устаткування, год.;

KU_c - середньорічна кількість устаткування;

T_p - трудомісткість виготовлення одиниці продукції з урахуванням коефіцієнта виконання норм, яка визначається за такою формулою [27]:

$$T_p = t_0 / K_{в.н}, \quad (1.3)$$

де t_0 - норма часу на виготовлення одиниці продукції (годин);

$K_{в.н}$ - коефіцієнт виконання норм часу.

Потужність можна визначити також за формулою [27]:

$$B_{пi} = \Phi'_{еф} \times K_{Уc} \times K_{в.н} / t_0, \quad (1.4)$$

Розраховується також технологічна спроможність (потужність) решти виробничих ланок підприємства (поряд із провідними цехами чи дільницями). Такі розрахунки необхідні для виявлення невідповідності між потенційними можливостями з випуску продукції (надання послуг) окремих виробничих підрозділів та забезпечення узгодженої технологічної пропорційності між взаємопов'язаними виробничими ланками. Ступінь відповідності потужностей різних структурних підрозділів підприємства визначають через розрахунок і порівняння коефіцієнтів суміжності, які характеризують співвідношення потужностей провідного підрозділу та решти виробничих ланок.

Виробнича потужність залежить від характеру підприємств, цехів, рівня їх спеціалізації, якими визначається організаційний тип виробництва.

На неперервно-потокових лініях, а також на конвеєрі потужність визначається за формулою [15]:

$$B_n = \Phi'_{еф} / r, \quad (1.5)$$

де r - такт робочої лінії чи конвеєра.

В умовах потоково-масового виробництва при вузькій спеціалізації робочих місць визначається потужність групи робочих місць, які виконують дану операцію при обробці конкретної деталі, потужність розраховується за такою формулою [15]:

$$B_n = \Phi'_{еф} \times PM / T_p, \quad (1.6)$$

В умовах серійного виробництва розрахунок виробничої потужності ускладнюється тим, що за кожним робочим місцем закріплюється велика кількість деталей-операцій. Як вимірник виробничої потужності

використовується типовий виріб-представник [18]:

$$B_n = \Phi'_{\text{ef}} \times K_{Ус} / T_{р.пр}, \quad (1.7)$$

де $T_{р.пр}$ - технічно розрахована норма часу на обробку комплекту деталей виробу - представника на даній групі устаткування.

В умовах серійного виробництва з широкою номенклатурою випуску виробів, а також у одиничному та дрібносерійному виробництвах розрахунок виробничої потужності ведеться у такій послідовності:

а) визначається трудомісткість обробки виробів і усієї виробничої програми за групами устаткування [19]:

$$T_N = \sum_{i=1}^n \frac{(t_0 \times N_i)}{K_{в.н}}, \quad (1.8)$$

T_M - трудомісткість виробничої програми (години);

N_1 - кількість продукції за виробничою програмою, нат. од.

б) розраховується ефективний фонд часу роботи за групами устаткування, що взаємозамінюються, тобто визначається пропускна спроможність устаткування [19]:

$$P_{\text{спр}} = \Phi'_{\text{ef}} \times K_{Ус}, \quad (1.9)$$

де $P_{\text{спр}}$ - пропускна спроможність устаткування, верстато-годин;

в) ефективний фонд часу по кожній групі устаткування ділять на трудомісткість програми по даному виду робіт і визначають коефіцієнт виробничої потужності цеху чи дільниці ($K_{\text{потуж}}$) [19]:

$$K_{\text{потуж}} = P_{\text{спр}} / T_N, \quad (1.10)$$

Коефіцієнт виробничої потужності - це співвідношення пропускної спроможності групи устаткування та трудомісткості її виробничої програми;

г) за провідною групою устаткування встановлюють коефіцієнт виробничої потужності цеху (дільниці) і проектують заходи щодо розширення «вузьких місць»;

д) визначають потужність цеху, підприємства у натуральному

вимірнику шляхом множення кількості виробів за програмою на прийнятий коефіцієнт виробничої потужності [19]:

$$В_{пц} = N \times K_{потуж}, \quad (1.11)$$

Коефіцієнт завантаження устаткування ($K_{з.у}$) визначається так:

$$K_{з.у} = 1 / K_{потуж}, \quad (1.12)$$

тобто

$$K_{з.у} = T_N / П_{спр}, \quad (1.13)$$

При $K_{з.у} = 1$ устаткування використовується повністю; при $K_{з.у} > 1$ устаткування перевантажене; при $K_{з.у} < 1$ - воно недовантажене.

Після розрахунку виробничих потужностей всіх цехів будується діаграма потужності підприємства.

При плануванні виробничої потужності необхідно передбачати заходи, направлені: з одного боку - на розшивку «вузьких м

Окрім розрахунків за провідними цехами та виробничими дільницями, здійснюється оцінювання технологічної спроможності окремих виробничих ланок підприємства. Це дає змогу виявити можливі диспропорції між потужностями окремих підрозділів і прийнятою потужністю провідних цехів чи дільниць, а також забезпечити технологічну узгодженість між взаємопов'язаними елементами виробничого процесу. Узгодженість потужностей структурних підрозділів визначається шляхом порівняння коефіцієнтів сумісності, що розраховуються як співвідношення потужності провідного підрозділу до потужностей інших виробничих ланок.

Результати проведених розрахунків наявної виробничої потужності підприємства дозволяють встановити обсяг продукції, випуск якої може бути забезпечений існуючими виробничими ресурсами. Максимально можливий обсяг виробництва може бути досягнутий за умови впливу низки чинників, зокрема скорочення простоїв обладнання, підвищення коефіцієнта змінності його використання, удосконалення організації виробничих процесів, впровадження технічних і організаційних заходів тощо.

Водночас збільшення потужності за рахунок організаційно-технічних заходів, тобто внутрішніх виробничих резервів, не завжди є достатнім для забезпечення запланованих обсягів випуску продукції. У таких випадках виникає необхідність визначення та введення в експлуатацію нових або додаткових потужностей шляхом технічного переоснащення, реконструкції чи розширення підприємства.

Встановлене у виробничій програмі завдання щодо обсягу виробництва продукції може бути досягнуте за умови забезпеченості необхідною кількістю ресурсів [34].

Алгоритм розрахунку виробничої програми (плану виробництва продукції) та її обґрунтування виробничою потужністю у спрощеному вигляді може бути зведений до наступних процедур [21]:

1. Аналізується портфель замовлень.
2. Проводиться перерахунок асортименту портфеля замовлень на один вид продукції, прийнятий як виріб-представник. Коефіцієнт перерахунку визначається як співвідношення трудомісткості кожного типорозміру продукції на трудомісткість виробу-представника.

3. Аналізується використання середньорічної виробничої потужності в звітному періоді. В процесі аналізу визначається досягнутий рівень використання виробничої потужності, рівень прогресивності використовуваної техніки та технології; досягнутий рівень організації виробництва та праці на підприємстві, чи достатньо потужностей для виконання обсягу продажів на плановий рік. Розрахунок рівня використання потужностей проводиться в натуральному та вартісному виразі. Якщо проект виробничої програми не забезпечує достатнього завантаження виробничих потужностей, необхідно шукати додаткові можливості збільшення обсягу продажів та довантаження виробничих потужностей за рахунок додаткових замовлень. Якщо план продажу перевищує виробничу потужність, то з метою збереження покупців необхідно провести комплекс заходів щодо ліквідації «вузьких місць» та збільшення виробничої потужності.

4. Планується коефіцієнт використання виробничої потужності в плановому періоді.

5. Визначається можливий випуск продукції на основі діючих виробничих потужностей. Виробнича потужність повинна розраховуватися в розрізі виробівпредставників у натуральному і вартісному виразі. При розрахунку виробничої потужності за звітний рік потужність на початок звітного року приймається за номенклатурою і асортиментом продукції попереднього року, а потужність на кінець звітного року на початок планового періоду - за номенклатурою і асортиментом продукції звітного року.

6. Проект виробничої програми порівнюється з виробничою потужністю по кожному виробу-представнику, після досягнення балансу між виробничою потужністю та проектом програми дається економічна оцінка проекту плану виробництва.

Із метою більш повної ув'язки проекту виробничої програми і виробничої потужності підприємства розробляють баланс виробничих потужностей. У ньому відображають вхідну, вихідну і середньорічну потужність, а також введення і вибуття потужностей.

На основі балансу виробничих потужностей та в ході його розробки здійснюється [27]:

- уточнення можливостей виробничої потужності;
- визначення рівня забезпеченості виробничою потужністю програми робіт по підготовці виробництва нових виробів;
- визначення коефіцієнта використання виробничих потужностей;
- виявлення внутрішньовиробничих диспропорцій та можливостей їх усунення;
- визначення необхідності в інвестиціях для нарощування потужностей та ліквідації «вузьких місць»;
- визначення потреби в обладнанні або виявлення надлишків обладнання;

- пошук найбільш ефективних варіантів спеціалізації та кооперування.

Баланс виробничої потужності за видами продукції на кінець планового року розраховується як сума потужності на початок року та її приросту за мінусом вибуття. Розрахунок балансу виробничої потужності може здійснюватися для кожного виду профілюючої продукції за відповідною структурою (рис. 1.2).

Рис. 1.2. Структура розрахунку балансу виробничої потужності [35]

Розрахунки виробничої потужності використовуються для обґрунтування виробничої програми потужністю підприємства, а також для складання балансу, який відбиває зміни величини потужності протягом планового періоду і характеризує вихідну потужність ($В_{\text{вих}}$) [12]:

$$В_{\text{вих}} = В_{\text{вх}} + В_{\text{от}} + В_{\text{р}} \pm В_{\text{н}} - В_{\text{вв}}, \quad (1.14)$$

де $В_{\text{вх}}$ - вхідна потужність підприємства, тобто потужність на початок планового періоду; $В_{\text{от}}$ - збільшення потужності впродовж планового періоду внаслідок здійснення організаційно-технічних заходів; $В_{\text{р}}$ - нарощування виробничої потужності шляхом реконструкції або розширення підприємства; $В_{\text{н}}$ - збільшення "+" або зменшення "-" виробничої потужності у зв'язку зі змінами у номенклатурі та асортименті виготовлюваної продукції; $В_{\text{вв}}$ - зменшення виробничої потужності внаслідок її вибуття, тобто виведення з експлуатації технічно застарілого та фізично спрацьованого устаткування.

Отже, встановлене у виробничій програмі завдання щодо обсягу виробництва продукції може бути досягнуте за умови забезпеченості необхідною кількістю ресурсів.

Таким чином, виробничі потужності підприємств обчислюються за відповідними галузевими основними положеннями, що відображають особливості конкретних галузей. Проте існують спільні для більшості галузей економіки методичні принципи розрахунку виробничих потужностей діючих підприємств.

1.2. Теоретико-методичні засади оцінки ефективності використання виробничих потужностей підприємства

Під час обґрунтування виробничої програми з урахуванням виробничої потужності важливе значення має наявність інформації щодо рівня її використання на підприємстві. Саме тому для об'єктивної оцінки фактичного

стану використання виробничих потужностей необхідним є застосування відповідної системи показників.

Як загальна система показників, так і кожен її окремий елемент повинні відповідати визначеним вимогам. Передусім кожний показник, що входить до певної групи, має виконувати чітко окреслену функцію в системі аналізу та використовуватися для оцінювання конкретного напрямку використання виробничих потужностей. Розглянемо порядок розрахунку та призначення показників, які формують відповідні групи й систему оцінювання загалом [29].

До показників першої групи належить коефіцієнт використання проектної потужності (Кпп), який характеризує ступінь освоєння введених у дію нових виробничих потужностей із метою забезпечення стабільного обсягу випуску продукції на рівні, не нижчому за передбачений проектом. Даний показник визначається як співвідношення фактичного обсягу випуску продукції, встановленого проектом, до величини проектної потужності, вираженої в однакових одиницях виміру [2].

Інше економічне навантаження має коефіцієнт використання діючої виробничої потужності (Кдп). Він відображає ступінь використання фактично наявної потужності підприємства, яка за своїм розміром може істотно відрізнятися від проектної. Водночас виробнича потужність класифікується на окремі види, кожен із яких має специфічне значення у процесі планування та організації виробництва, тому рівень використання кожного виду потужності доцільно оцінювати окремо.

Передусім необхідно визначити ступінь використання прийнятої середньорічної та фактичної виробничої потужності. Значення відповідного коефіцієнта розраховується шляхом співвідношення планового або фактичного обсягу валової, товарної, реалізованої чи чистої продукції до величини виробничої потужності певного виду.

Суттєве значення для комплексної характеристики виробничої потужності підприємства має аналіз рівня її використання як у цілому, так і за окремими структурними підрозділами. На підставі результатів такого аналізу

можна зробити висновки щодо обґрунтованості визначення провідної виробничої ланки, за якою встановлено потужність підприємства, а також оцінити наявні резерви збільшення обсягів випуску продукції окремими цехами.

Рівень використання середньо-розрахункової або нормативної величини виробничої потужності характеризується коефіцієнтом нормативної величини потужності ($K_{нп}$) [4]:

$$K_{нп} = V_{п} / V_{пн}, \quad (1.15)$$

де $V_{пн}$ - розрахункова нормативна величина виробничої потужності.

За коефіцієнтом використання того чи іншого виду потужності можна оцінити резерви її поліпшення, а також ступінь напруженості планових завдань підприємства.

Об'єктивну оцінку цих резервів можна отримати за допомогою групи показників, які характеризують рівень використання обладнання. До них належать коефіцієнти змінності роботи обладнання, коефіцієнт завантаження обладнання та показник середнього часу роботи однієї машини. Найбільш достовірним методом визначення коефіцієнта змінності роботи обладнання ($K_{зм}$) є ділення планової розрахункової або фактичної машиномісткості продукції, що виготовляється, на дійсний річний фонд часу роботи всього встановленого обладнання при його роботі в одну зміну [5]:

$$K_{зм} = \frac{\sum_{i=1}^n T_i}{\Phi_{\partial}}, \quad (1.16)$$

де $\sum_{i=1}^n T_i$ - сумарна розрахункова планова або фактична машиномісткість продукції.

Коефіцієнт режимної змінності устаткування показує ступінь його зайнятості по змінах [6]:

$$K_{\text{зм.реж}} = (2 q_2 + 3 q_3) / (q_2 + q_3), \quad (1.17)$$

де q_2 - кількість верстатів, що працюють у дві зміни, од.; q_3 - кількість верстатів, що працюють у три зміни, од.

Коефіцієнт завантаження устаткування на виробничу програму $K_{\text{з.у}}$ характеризує досягнуту пропорційність між структурою трудомісткості продукції і структурою парку устаткування з урахуванням прийнятого режиму роботи.

Важливим моментом в аналізі використання обладнання є визначення 25 середнього часу його роботи. Показник, який характеризує середній час роботи машини (год.), обчислюється як [26]:

$$F = \frac{\sum_{i=1}^n T_i}{C_{\text{вст}}}, \quad (1.18)$$

де $C_{\text{вст}}$ - кількість встановленого обладнання.

За такими показниками можна оцінити вплив факторів, які характеризують конструктивно-технологічні особливості продукції, що виготовляється, та досягнутий організаційно-технічний рівень виробництва, відображають наявні ресурси та їх використання в часі. Будь-який із показників відображає, насамперед, використання технологічного обладнання, яке визначає величину виробничої потужності. Динаміка цих показників характеризує не тільки рівень використання виробничої потужності, а й резерви поліпшення її використання.

Важливим етапом в аналізі використання виробничої потужності є оцінка ступеня рівномірності завантаження обладнання при заданому обсязі виробництва або при прийнятій потужності. Це завантаження дає уявлення про існуючий рівень пропорційності у виробничій потужності підрозділів та груп взаємозамінного обладнання. Для кількісної характеристики рівномірності завантаження обладнання існує коефіцієнт пропорційності

($K_{пр}$), який належить до другої групи показників. Він визначається як відношення кількості обладнання, зайнятого у виготовленні продукції ($C_{пр}$), до загальної кількості встановленого обладнання ($C_{вст}$).

Якщо $C_{пр} = C_{вст}$, то коефіцієнт пропорційності дорівнює коефіцієнту завантаження обладнання. У всіх інших випадках вони відрізняються за величиною [26].

Коефіцієнт пропорційності має деякі особливості. Так, якщо коефіцієнт змінності характеризує використання обладнання в часі, а коефіцієнт завантаження - ступінь використання дійсного фонду часу роботи обладнання при заданому обсязі виробництва, то коефіцієнт пропорційності характеризує рівномірність у роботі парку машин. За допомогою цього показника можна визначити, яка кількість встановленого обладнання у виробничому підрозділі може одночасно працювати при повній структурі парку машин та структурі машиномісткості заданої виробничої програми. Водночас він показує, наскільки масштаб роботи відповідає встановленому обладнанню у певний момент.

Коефіцієнт змінності роботи обладнання і коефіцієнт завантаження обладнання значною мірою залежать від обсягу виробництва. Коефіцієнт пропорційності залишається незмінним при зміні обсягу виробництва. Не змінюється значення коефіцієнта пропорційності і тоді, коли збільшується загальна кількість обладнання в цехах і на ділянках без зміни його структури.

Визначивши за допомогою коефіцієнта пропорційності рівень пропорційності у виробничій потужності, можна встановити ту кількість машин, верстатів, які безперервно беруть участь у роботі, а також виявити ту частину обладнання, яка може бути вилучена з виробничого процесу або частково завантажена роботою.

Найбільш доцільно використовувати таку формулу визначення коефіцієнта пропорційності ($K_{пр}$) [23]:

$$K_{пр} = K_{зм.вст} / K_{зм.н}, \quad (1.19)$$

де $K_{зм.вст}$ - коефіцієнт змінності роботи встановленого устаткування;

$K_{зм.н}$ - нормативний коефіцієнт змінності.

Важливе місце в аналізі рівня використання виробничої потужності посідають інтегральні вартісні показники. Вони утворюють третю групу показників і дають змогу оцінити вплив використання виробничої потужності на ефективність виробництва. Одним із таких показників є фондвіддача. Цей показник має прямий зв'язок із показниками, які вказують на рівень завантаження обладнання.

Фондвіддача визначається за формулою [16]:

$$\Phi_v = \text{ВП(ТП)} / S_{cp}, \quad (1.20)$$

де ВП(ТП) - обсяг валової (товарної) продукції підприємства, грн.;

S_{cp} - середньорічна вартість основних засобів, грн.

Вплив завантаження обладнання на фондвіддачу можна визначити за формулою [38]:

$$\Delta \Phi_v^{\delta} = \left(\frac{K_{зз}}{K_{зб}} - 1 \right), \quad (1.21)$$

де $\Delta \Phi_v$ - приріст фондвіддачі за рахунок підвищення завантаження обладнання;

$K_{зз}$, $K_{зб}$ - коефіцієнти завантаження обладнання відповідно у звітному і базовому періодах;

Φ_v - фондвіддача у базовому періоді.

За показником фондвіддачі оцінюють ступінь відповідності фактичної та проектної фондвіддачі, а також зіставляють проектну фондвіддачу із прийнятою потужністю. Порівнявши ці два показники, можна визначити резерви підвищення фондвіддачі або величину перекриття проектної

фондовіддачі, які в свою чергу характеризують резерви поліпшення використання прийнятої потужності. Резерв підвищення фондовіддачі (Рф) можна обчислити за формулою [38]:

$$P_{\phi} = \left(\frac{\Phi_{\phi}^{np} - \Phi_{\phi}^n}{\Phi_{\phi}^{np}} \right) \times 100, \quad (1.22)$$

де Φ_{ϕ}^{np} - проектне значення фондовіддачі;

Φ_{ϕ}^n - фондовіддача, обчислена за прийнятою потужністю.

Визначаються також показники фондомісткості та фондоозброєності підприємства.

Фондомісткість [38]:

$$\Phi_{\text{м}} = S_{\text{ср}} / \text{ВП(ТП)} = 1 / \Phi_{\text{в}}, \quad (1.23)$$

де $S_{\text{ср}}$ - середньорічна вартість основних засобів, грн.;

$\Phi_{\text{в}}$ - фондовіддача.

Фондоозброєність [38]:

$$\Phi_{\text{оз}} = S_{\text{ср}} / \text{Ч}, \quad (1.24)$$

де Ч - середньоспискова чисельність промислово-виробничого персоналу, чол.

Рівень ефективності використання активної частини основних засобів характеризується таким вартісним показником, як обсяг випуску продукції в розрахунку на 1 грн вартості обладнання. Зазначений показник може бути доповнений показником випуску продукції на одиницю обладнання, який визначається як у вартісному, так і в натуральному вимірі. Натуральні показники використовуються переважно для оцінювання рівня використання виробничих потужностей ливарних, ковальських і зварювальних цехів. Особливо важливе значення цей показник має під час проведення міжзаводського аналізу, метою якого є виявлення резервів підвищення ефективності використання виробничих потужностей.

Вагоме значення також має коефіцієнт, що характеризує ефективність використання виробничих площ підприємства. Даний показник застосовується для оцінювання рівня використання виробничої потужності тих підрозділів, у яких її величина визначається насамперед розмірами наявних виробничих площ.

Коефіцієнт екстенсивного використання обладнання (виробничої потужності):

На робочому місці розраховується за формулою [23]:

$$K_{екс} = \frac{\sum_{i=1}^m N_i \times T_{умі}}{\Phi_d}, \quad (1.25)$$

де $T_{шт}$ - норма часу на обробку i -ї деталі;

N_i - кількість i -х деталей; t - кількість видів деталей, що обробляються;

Φ_d - дійсний фонд роботи обладнання.

На підприємстві [23]:

$$K_{екс} = \Phi_d / \Phi_n, \quad (1.26)$$

де Φ_d - дійсний фонд роботи обладнання;

Φ_n - номінальний фонд часу роботи обладнання.

Коефіцієнт інтенсивного використання обладнання (виробничої потужності): На робочому місці (групі робочих місць) [23]:

$$K_i = \frac{\sum_{i=1}^m N_i \times T_{мі}}{\sum_{i=1}^m N_i \times T_{умі}}, \quad (1.27)$$

де $T_{шт_i}$ - норма часу на обробку i -ї деталі;

T_m - час машинної і машинно-ручної обробки i -ї деталі;

N - кількість i -х деталей;

t - кількість видів деталей, що обробляються;

По підприємству:

$$K_I = E_p / (V_{\text{вст}} \times \Phi_d), \quad (1.28)$$

де E_p - спожита за рік електроенергія;

$V_{\text{вст}}$ - встановлена потужність усіх струмоприймачів;

Φ_d - дійсний фонд роботи обладнання.

Коефіцієнт інтегрального використання обладнання (виробничої потужності):

$$K_{\text{інтегр}} = K_e \times K_I, \quad (1.29)$$

де K_e - коефіцієнт екстенсивного використання обладнання (виробничої потужності);

K_I - коефіцієнт інтенсивного використання обладнання (виробничої потужності).

Наведена система показників дозволяє сформувати інформаційну базу, необхідну для проведення комплексного аналізу рівня використання виробничих потужностей підприємства та його структурних підрозділів, визначення пріоритетності впровадження заходів щодо підвищення ефективності їх використання, а також розроблення результативних напрямів реалізації наявних виробничих резервів.

У сучасних умовах господарювання забезпечення максимально повного використання виробничих потужностей є одним із найменш витратних способів підвищення ефективності діяльності підприємств. Виробничі потужності, матеріальною основою яких виступають сучасні машинні системи, характеризуються динамічністю, оскільки в їх структурі постійно відбуваються як кількісні, так і якісні зміни [37].

Ігнорування впливу об'єктивних чинників, що зумовлюють зміну

виробничих потужностей, негативно позначається на ефективності їх використання. Особливо відчутним цей вплив є в умовах частого оновлення продукції та технологій її виготовлення. Освоєння виробництва нових або модернізованих виробів часто спричиняє трансформацію структури виробничих потужностей, а в окремих випадках потребує їх суттєвої реконструкції.

Отже, актуальним є вирішення комплексного завдання підвищення ефективності використання виробничих потужностей підприємства шляхом залучення резервів недозавантаженого обладнання та формування резервних потужностей, необхідних для освоєння виробництва нових видів продукції, що користуються підвищеним попитом на ринку.

Таким чином, підприємства мають значний потенціал зростання ефективності використання виробничих потужностей завдяки раціональному формуванню систем машин, гнучкому маневруванню наявними потужностями, модернізації обладнання, впровадженню прогресивних технічних рішень, нової техніки й технологій. Усі зазначені заходи повинні бути спрямовані на підвищення ефективності функціонування діючих підприємств.

Отже, для визначення виробничої потужності підприємства застосовується сукупність взаємопов'язаних показників, що забезпечують її всебічну оцінку.

За результатами проведеного дослідження теоретичних основ ефективності використання виробничої потужності підприємства можна зробити наступні висновки:

1. Виробничу потужність підприємства (або його підрозділу) визначено як потенційну здатність забезпечувати випуск максимально можливого обсягу продукції за одиницю часу у встановлений період із використанням наявної сукупності засобів праці за певного рівня їх технічної досконалості та освоєння. Водночас зазначений показник розраховується на конкретний момент часу, що підтверджує його динамічний характер.

2. Узагальнено, що в економічній науці існують різні підходи до трактування сутності виробничої потужності, які виходять за межі виключно теоретичних досліджень. Науковці по-різному визначають зміст поняття потужності підприємства, зокрема окремі з них виокремлюють економічну потужність, що характеризується співвідношенням витрат на одиницю продукції. Рівень виробничої потужності та ефективність її використання залежать від значної кількості чинників, що зумовлює необхідність постійної уваги підприємств до цих питань у сучасних умовах господарювання.

3. Встановлено, що розрахунок наявної виробничої потужності підприємства дає можливість визначити обсяг продукції, випуск якої може бути забезпечений існуючими виробничими ресурсами. Досягнення максимально можливого рівня виробництва пов'язане з урахуванням впливу різних чинників, зокрема скорочення простоїв обладнання, підвищення коефіцієнта змінності його роботи, удосконалення організації виробництва та впровадження технічних заходів. Водночас збільшення потужності за рахунок організаційно-технічних заходів, тобто внутрішніх резервів, не завжди дозволяє забезпечити запланований обсяг виробництва, що зумовлює необхідність введення додаткових потужностей шляхом технічного переоснащення, реконструкції або розширення підприємства.

4. Доведено, що під час обґрунтування виробничої програми важливим є володіння інформацією щодо рівня використання виробничої потужності підприємства. Для об'єктивної оцінки фактичного стану її використання необхідне застосування системи відповідних показників. Як система показників загалом, так і кожен її елемент повинні мати чітке функціональне призначення в аналітичному процесі та використовуватися для оцінювання окремих напрямів використання виробничих потужностей. Розглянуто порядок розрахунку та призначення показників, що формують відповідні групи та систему оцінювання в цілому.

5. Обґрунтовано, що підприємства володіють значними можливостями підвищення ефективності використання виробничих потужностей шляхом

раціонального формування систем машин і гнучкого маневрування наявними виробничими ресурсами. Значні резерви такого підвищення зосереджені у сфері використання технологічного обладнання через застосування сучасних пристосувань та інструментів, модернізацію устаткування, впровадження новітньої техніки й технологій. Усі зазначені заходи повинні бути спрямовані на зростання ефективності використання потужностей діючих підприємств, що передбачає застосування відповідної системи показників для їх обчислення.

6. Встановлено, що в сучасних умовах ефективне управління високотехнологічними виробничими процесами можливе лише за наявності належного інформаційного забезпечення, оскільки результативне управління будь-яким об'єктом передбачає володіння повною та достовірною інформацією щодо його стану й закономірностей розвитку, а також умов функціонування зовнішнього середовища. Зростаюча диверсифікація споживчого попиту та підвищення його інформаційної насиченості зумовлюють необхідність формування зовнішнього інформаційного забезпечення, що містить дані про характеристики продукції, особливості її використання та способи підтримання конкурентних позицій на ринку.

РОЗДІЛ 2

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧОЇ ПОТУЖНОСТІ ПРАТ «ЛІКТРАВИ»

2.1. Організаційно-економічна характеристика ПрАТ «Ліктрави» та аналіз його діяльності

Фармацевтична галузь належить до п'ятірки найбільш прибуткових секторів світової економіки. За даними профільних аналітичних компаній, у 2023 році обсяг глобального фармацевтичного ринку досяг 2550 млрд дол. США, продемонструвавши річне зростання на рівні 7%. Більше 85% реалізації лікарських засобів припадає на США, країни Європи та Японію. Світове виробництво медикаментів характеризується високим рівнем концентрації: у 2023 році близько 44% загального обсягу ринку забезпечували 10 провідних компаній. Визначальними конкурентними перевагами глобальних лідерів є активна інноваційна діяльність, що дає змогу випускати оригінальні брендові препарати, проте потребує значних інвестицій — від 16 до 30% річного обороту — у розроблення нових лікарських засобів.

На сьогодні ПрАТ «Ліктрави» посідає провідні позиції на українському ринку фітопрепаратів. Споживачі компанії надають перевагу продукції високої якості, що користується довірою завдяки стабільним стандартам виробництва та контролю.

Місце ПрАТ «Ліктрави» в економічній системі регіону відображено на рис. 2.1.

На підприємстві впроваджено багаторівневу систему контролю якості, яка передбачає перевірку вхідної рослинної сировини, здійснення контролю на проміжних етапах виробництва та фінальну перевірку готової продукції. Компанія здійснює заготівлю лікарської рослинної сировини в екологічно безпечних регіонах України та за її межами. Сучасно оснащена лабораторія

підприємства забезпечує проведення випробувань за всіма показниками якості та безпечності рослинної сировини відповідно до вимог Державної фармакопеї України та інших чинних нормативно-правових докумен

Рисунок 2.1.– Місцезнаходження ПрАТ «Ліктрави» в економічній системі регіону [30]

Особлива увага на підприємстві приділяється контролю якості лікарської рослинної сировини, що надходить у виробництво, зокрема здійснюється перевірка на вміст радіонуклідів — цезію-137 і стронцію-90, а також важких металів, таких як свинець, кадмій, ртуть і миш'як.

Для проведення якісного та кількісного аналізу різних груп біологічно активних речовин у лікарській рослинній сировині лабораторія підприємства застосовує сучасні методи дослідження, зокрема тонкошарову хроматографію, високоефективну рідинну хроматографію та спектрофотометричний аналіз.

Основною метою діяльності підприємства є виробництво та реалізація

лікарських засобів і товарів народного споживання, заготівля лікарської рослинної сировини, здійснення комерційної та інших видів господарської діяльності. Предмет діяльності підприємства охоплює переробку лікарської рослинної сировини та фасування товарів народного споживання.

ПрАТ «Ліктрави» функціонує на основі трирівневої лінійно-функціональної організаційної структури управління, яка наведена на рис. 2.2.

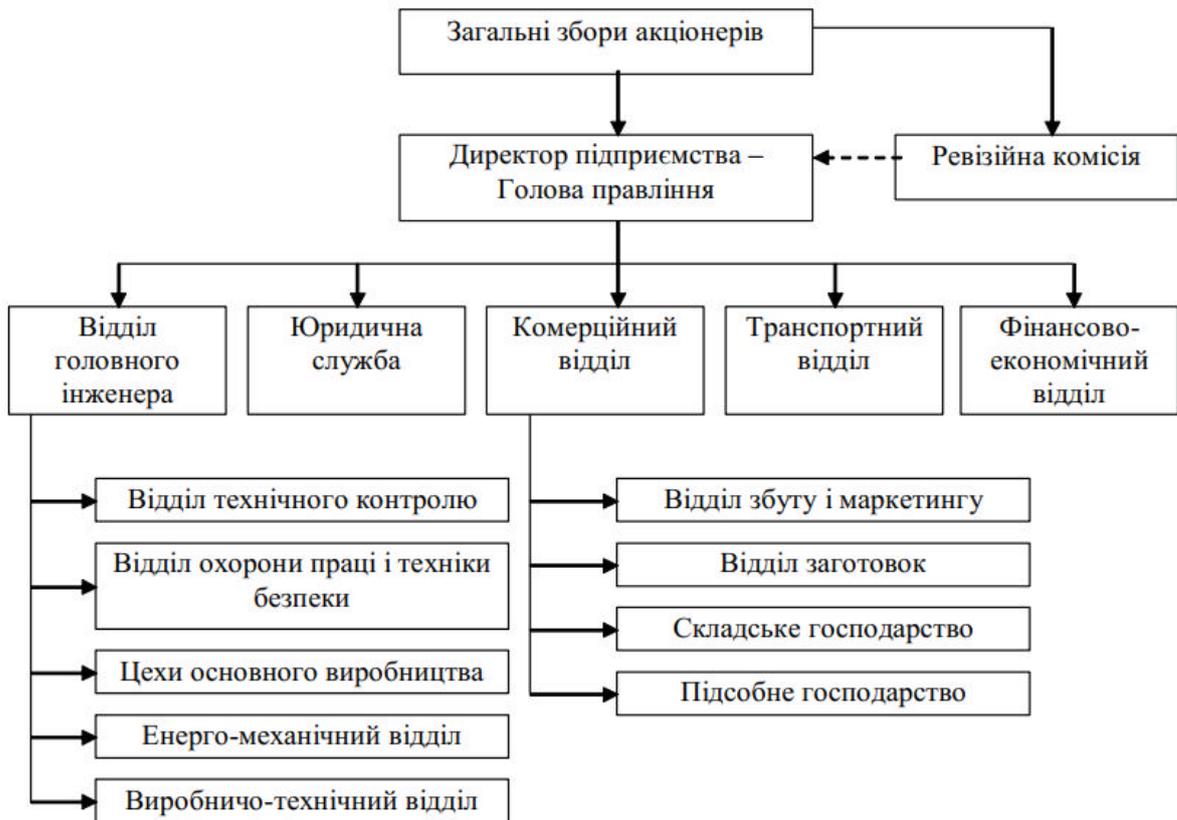

Рисунок 2.2. – Організаційна структура управління ПрАТ «Ліктрави»

Зазначена організаційна структура управління є результативною та відповідає сучасним вимогам організації праці. Вона може застосовуватися на підприємствах різних форм власності та в різних галузях виробництва. ПрАТ «Ліктрави» функціонує на засадах колективної форми власності, при цьому жоден із акціонерів не володіє пакетом акцій, що перевищує 5% статутного капіталу Товариства.

За результатами проведеного аналізу можна зробити висновок, що існуюча організаційна структура та система управління загалом є достатньо

ефективними. Водночас завжди зберігається потенціал для їх подальшого вдосконалення та розвитку. Для цього необхідно забезпечити комплексний і системний підхід до розроблення та впровадження заходів із раціоналізації управління. Удосконалення управлінської системи має здійснюватися на всіх рівнях — від керівництва трудовим колективом до функціональних органів господарського управління. Запропоновані зміни повинні бути економічно обґрунтованими та спрямованими на розв’язання актуальних завдань, зокрема впровадження раціональних форм поділу праці, підвищення продуктивності використання виробничих ресурсів і трудового потенціалу, а також удосконалення організації обслуговування основного виробництва.

Щорічно підприємство випускає близько 13 млн упаковок лікарських засобів, переробляючи приблизно 1500 тонн лікарської рослинної сировини. Асортимент компанії налічує понад 150 найменувань продукції, з яких близько 90% становлять лікарські засоби, а 10% — біологічно активні добавки. Продукція представлена практично в кожній аптеці України, а частина сировини експортується до Польщі та Німеччини. Частка підприємства на внутрішньому ринку лікарських чаїв, що реалізуються через аптечну мережу, перевищує 50%. ПрАТ «Ліктрави» активно розвиває напрям популяризації трав’яних чаїв, розширюючи асортимент терапевтичних і повсякденних чаїв, орієнтуючись на світові тенденції здорового способу життя та харчування.

Структура товарної продукції ПрАТ «Ліктрави» відображена в табл. 2.1.

Таблиця 2.1 – Динаміка та структура товарної продукції ПрАТ «Ліктрави»

Назва продукції	2021 р.		2022 р.		2023 р.		2023 р. до 2021 р.	
	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%
Готові лікарські засоби	122549	49,4	138050	49,2	160724	48,4	38175	31,15
Лікарські збори	122053	49,2	137205	48,9	161697	48,7	39644	32,48
Фіточай	3472	1,4	5331	1,9	9405	2,8	5933	170,86
Разом	248074	100	280587	100	331826	100	83752	33,76

Як свідчать дані таблиці, найбільшу частку в структурі товарної

продукції ПрАТ «Ліктрави» займають готові лікарські засоби та лікарські збори, питома вага яких є майже однаковою та становить близько 48,5%. Найменшу частку у структурі продукції займає фіточай, що пояснюється відносною новизною цього напряму виробництва, водночас обсяги його реалізації характеризуються високими темпами зростання.

Отже, на сьогодні ПрАТ «Ліктрави» займає провідні позиції на вітчизняному ринку фітопрепаратів. Споживачі надають перевагу продукції підприємства завдяки її високій якості та надійності. Компанія здійснює заготівлю лікарської рослинної сировини в екологічно чистих регіонах України та інших країн, що забезпечує відповідність продукції встановленим стандартам якості.

Фінансово-економічний аналіз діяльності ПрАТ «Ліктрави» являє собою комплексну оцінку фінансового стану підприємства, спрямовану на визначення досягнутих результатів господарювання. Такий аналіз здійснюється із застосуванням методів статистичного, економічного та фінансового аналізу на основі трьох основних інформаційних потоків — нормативного, планового та фактичного, відображеного у бухгалтерській (фінансовій) звітності підприємства.

Динаміку ключових економічних показників господарської діяльності ПрАТ «Ліктрави» наведено в табл. 2.2. Проведений аналіз свідчить про прибуткове функціонування підприємства, що підтверджується зростанням показників чистого доходу від реалізації продукції та чистого прибутку. Зокрема, у 2023 році чистий дохід підприємства становив 331826 тис. грн, що на 83752 тис. грн, або на 33,76%, перевищує рівень 2021 року. Значення чистого прибутку також демонструє позитивну динаміку: якщо у 2021 році він складав 18234 тис. грн, то у 2023 році зріс до 26949 тис. грн, що на 47,80% більше порівняно з базовим періодом. Крім того, спостерігається зростання середньорічної вартості необоротних активів підприємства. Так, у 2021 році цей показник становив 101337,0 тис. грн, а у 2023 році збільшився до 108591,5 тис. грн, що відповідає приросту на 7,16%.

Таблиця 2.2. – Основні економічні показники господарської діяльності

Показники	Роки			2023 р. до 2021 р.	
	2021 р.	2022 р.	2023 р.	+ - 5	%
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	248074	280587	331826	83752,00	33,76
Валовий прибуток, тис. грн.	142801	170601	211685	68884,00	48,24
Чистий прибуток, тис. грн.	18234	17229	26949	8715,00	47,80
Середньооблікова чисельність працівників, чол.	236	231	223	-13,00	-5,51
Середньорічна вартість:					
- необоротних активів;	101337,00	104571,50	108591,50	7254,50	7,16
- оборотних активів	143682,00	159159,50	192400,00	48718,00	33,91
Фондовіддача, грн	2,45	2,68	3,06	0,61	24,82
Коефіцієнт оборотності оборотних активів, оборотів	1,73	1,76	1,72	0,00	-0,11
Продуктивність праці, тис. грн.	1051,16	1214,66	1488,01	436,85	41,56
Рентабельність господарської діяльності, %	7,35	6,14	8,12	0,77	10,49

Фондовіддача, яка характеризує рівень ефективності використання основних засобів підприємства, має відносно невисоке, проте позитивне значення. Проведений аналіз свідчить, що у 2023 році її величина становила 3,06 грн, що на 0,61 грн менше порівняно з показником 2021 року. Водночас підприємство залишається прибутковим, а у 2023 році спостерігалось незначне підвищення рівня рентабельності — на 0,77 відсоткового пункта відносно 2021 року.

Результати горизонтального аналізу складу майна підприємства та джерел його формування ПрАТ «Ліктрави» наведено в табл. 2.3.

Здійснений аналіз показав, що загальна вартість майна підприємства зросла на 74677 тис. грн, або на 29,59%. Основну частину активів підприємства становлять оборотні активи, серед яких домінуючу позицію займають запаси. У 2023 році їх вартість збільшилася на 38778 тис. грн, що відповідає приросту на 53,95%.

Таблиця 2.3. – Динаміка майна та джерел його утворення, тис.грн.

Показники	Роки			2023 р. до 2021 р.	
	2021 р.	2022 р.	2023 р.	+ - 5	%
Активи					
Нематеріальні активи	4231	3319	2884	-1347	-31,84
Незавершені капітальні інвестиції	24565	2464	11376	-13189	-53,69
Основні засоби	75331	96199	95149	19818	26,31
Відстрочені податкові активи	1058	1976	3816	2758	260,68
Усього необоротні активи	105185	103958	113225	8040	7,64
Запаси	71873	64728	110651	38778	53,95
Виробничі запаси	42534	37145	63792	21258	49,98
Готова продукція	18863	13507	27849	8986	47,64
Товари	10476	14076	19010	8534	81,46
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	49063	73421	71864	22801	46,47
Дебіторська заборгованість за розрахунками	8314	6681	24065	15751	189,45
Дебіторська заборгованість за розрахунками з нарахованих доходів	42	80	16	-26	-61,90
Інша поточна дебіторська заборгованість	5307	1457	3372	-1935	-36,46
Гроші та їх еквіваленти	11319	23872	3078	-8241	-72,81
Витрати майбутніх періодів	794	695	644	-150	-18,89
Інші оборотні активи	497	176	0	-497	-100,00
Усього оборотних активів	147209	171110	213690	66481	45,16
Необоротні активи отримувані для продажу, та групи вибуття	0	156	156	156	100,00
Разом	252394	275224	327071	74677	29,59
Зобов'язання					
Зареєстрований капітал	1008	1008	1008	0	0,00
Капітал в дооцінках	1961	1961	1961	0	0,00
Додатковий капітал	41535	41535	41535	0	0,00
Резервний капітал	451	451	451	0	0,00
Нерозподілений прибуток	161317	178546	195495	34178	21,19
Усього власний капітал	206272	223501	240450	34178	16,57
Інші довгострокові зобов'язання	26	0	31	5	19,23
Усього довгострокові зобов'язання і забезпечення	26	0	31	5	19,23
Поточна заборгованість за зобов'язаннями	32961	29621	49746	16785	50,92
Поточна кредиторська заборгованість	1794	1949	6043	4249	236,85
Поточні забезпечення	11331	20153	29837	18506	163,32
Інші поточні зобов'язання	10	0	964	954	9540,00
Усього поточні зобов'язання і забезпечення	46096	51723	86590	40494	87,85
Разом	252394	275224	327071	74677	29,59

Разом із тим підприємство характеризується значним обсягом дебіторської заборгованості, що свідчить про недостатній рівень платіжної

дисципліни з боку контрагентів. Зокрема, дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи та послуги зросла на 46,47% і у 2023 році становила 71864 тис. грн. Крім того, дебіторська заборгованість за розрахунками збільшилася на 189,45% і досягла 24065 тис. грн.

Підприємство характеризується незначною часткою найбільш ліквідних активів — грошових коштів. Так, у 2023 році їх обсяг становив 3078 тис. грн, що на 72,81% менше порівняно з рівнем 2021 року.

У структурі пасивів (джерел формування майна) ПрАТ «Ліктрави» переважає нерозподілений прибуток. У 2023 році його величина досягла 195495 тис. грн, що на 34178 тис. грн перевищує показник 2021 року. Підприємство практично не залучає банківські кредитні ресурси, що підтверджується відсутністю заборгованості за короткостроковими кредитами банків у 2023 році. Водночас поточні зобов'язання підприємства у 2023 році становили 49746 тис. грн, що на 50,92% більше порівняно з 2021 роком.

Результати вертикального аналізу структури майна ПрАТ «Ліктрави» наведено в табл. 2.4. Проведений аналіз засвідчив, що найбільшу частку в структурі активів підприємства займають запаси — 33,83%. У 2023 році відбулося незначне скорочення питомої ваги основних засобів на 0,76 відсоткового пункта. Значну частку активів також формує дебіторська заборгованість: за товари, роботи та послуги — 21,97%, а за розрахунками — 7,36% у 2023 році. У структурі пасивів домінуючу позицію займає нерозподілений прибуток, частка якого становить 59,77%. Поточні зобов'язання формують 15,21% пасивів, причому їх питома вага зросла на 2,15 відсоткового пункта.

Динаміку доходів від господарської діяльності ПрАТ «Ліктрави» представлено в табл. 2.5. За результатами аналізу даних таблиці встановлено, що у 2023 році загальний обсяг доходів підприємства становив 379283 тис. грн, що на 86878 тис. грн, або на 29,71%, перевищує показник 2021 року. У структурі доходів найбільшу частку займає чистий дохід від реалізації продукції, який у 2023 році склав 331826 тис. грн, а також інші операційні

доходи — 44067 тис. грн. Поряд із цим підприємство отримує й інші види доходів, частка яких у загальній структурі залишається незначною.

Таблиця 2.4. – Структура майна та джерел його утворення, %

Показники	Роки			2023 р. до 2021 р.
	2021 р.	2022 р.	2023 р.	
Активи				
Нематеріальні активи	1,68	1,21	0,88	-0,79
Незавершені капітальні інвестиції	9,73	0,90	3,48	-6,25
Основні засоби	29,85	34,95	29,09	-0,76
Відстрочені податкові активи	0,42	0,72	1,17	0,75
Усього необоротні активи	41,67	37,77	34,62	-7,06
Запаси	28,48	23,52	33,83	5,35
Виробничі запаси	16,85	13,50	19,50	2,65
Готова продукція	7,47	4,91	8,51	1,04
Товари	4,15	5,11	5,81	1,66
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	19,44	26,68	21,97	2,53
Дебіторська заборгованість за розрахунками	3,29	2,43	7,36	4,06
Дебіторська заборгованість за розрахунками з нарахованих доходів	0,02	0,03	0,00	-0,01
Інша поточна дебіторська заборгованість	2,10	0,53	1,03	-1,07
Гроші та їх еквіваленти	4,48	8,67	0,94	-3,54
Витрати майбутніх періодів	0,31	0,25	0,20	-0,12
Інші оборотні активи	0,20	0,06	0,00	-0,20
Усього оборотних активів	58,33	62,17	65,33	7,01
Необоротні активи отримувані для продажу, та групи вибуття	0,00	0,06	0,05	0,05
Разом	100,00	100,00	100,00	x
Зобов'язання				
Зареєстрований капітал	0,40	0,37	0,31	-0,09
Капітал в дооцінках	0,78	0,71	0,60	-0,18
Додатковий капітал	16,46	15,09	12,70	-3,76
Резервний капітал	0,18	0,16	0,14	-0,04
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	63,91	64,87	59,77	-4,14
Усього власний капітал	81,73	81,21	73,52	-8,21
Інші довгострокові зобов'язання	0,01	0,00	0,01	0,00
Усього довгострокові зобов'язання і забезпечення	0,01	0,00	0,01	0,00
Поточна заборгованість за зобов'язаннями	13,06	10,76	15,21	2,15
Поточна кредиторська заборгованість	0,71	0,71	1,85	1,14
Поточні забезпечення	4,49	7,32	9,12	4,63
Інші поточні зобов'язання	0,00	0,00	0,29	0,29
Усього поточні зобов'язання і забезпечення	18,26	18,79	26,47	8,21
Разом	100,00	100,00	100,00	x

Таблиця 2.5.– Динаміка доходів господарської діяльності, тис.грн.

Показники	Роки			2023 р. до 2021 р.	
	2021 р.	2022 р.	2023 р.	+ - 5	%
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	248074	280587	331826	83752	33,76
Інші операційні доходи	43821	60287	44067	246	0,56
Інші доходи	510	711	3390	2880	564,71
Разом	292405	341585	379283	86878	29,71

Розглянемо динаміку формування операційних витрат ПрАТ «Ліктрави» за звітом про фінансові результати (табл. 2.6).

Таблиця 2.6. – Динаміка операційних витрат ПрАТ «Ліктрави»

Види витрат	2021 р.		2022 р.		2023 р.		2023 р. до 2021 р.		
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	+ - 5	%	п.с.
Матеріальні витрати	66526	29,23	63016	24,06	74216	25,38	7690	11,56	-3,85
Витрати на оплату праці	45238	19,88	50390	19,24	53615	18,34	8377	18,52	-1,54
Відрахування на соціальні заходи	8191	3,60	9137	3,49	10048	3,44	1857	22,67	-0,16
Амортизація	15058	6,62	15102	5,77	14924	5,10	-134	-0,89	-1,51
Інші операційні витрати	92545	40,67	124257	47,44	139566	47,74	47021	50,81	7,07
Разом	227558	100,00	261902	100,00	292369	100,00	64811	28,48	x

Отже, загальна сума операційних витрат ПрАТ «Ліктрави» у 2021 році становила 227558 тис. грн, тоді як у 2023 році цей показник зріс до 292369 тис. грн. У структурі витрат у 2023 році спостерігалось збільшення матеріальних витрат на 7690 тис. грн, витрат на оплату праці — на 8377 тис. грн, витрат на соціальні заходи — на 1857 тис. грн, а також інших операційних витрат — на 47021 тис. грн. Крім того, амортизаційні відрахування за основними засобами зросли на 134 тис. грн.

Результати аналізу динаміки фінансових результатів підприємства за даними фінансової звітності ПрАТ «Ліктрави» наведено в табл. 2.7.

Таблиця 2.7. – Динаміка фінансових результатів ПрАТ «Ліктрави»,
тис.грн

Показники	Роки			2023 р. до 2021 р.	
	2021 р.	2022 р.	2023 р.	+ - 5	%
Валовий прибуток	142801	170601	211685	68884	48,24
Операційний прибуток	22817	21260	32079	9262	40,59
Прибуток до оподаткування	23095	21690	32930	9835	42,58
Чистий прибуток	18234	17229	26949	8715	47,80

Проведений аналіз засвідчив, що господарська діяльність ПрАТ «Ліктрави» характеризується високим рівнем прибутковості. Так, у 2023 році валовий прибуток підприємства становив 211685 тис. грн, що на 68884 тис. грн, або на 48,24%, перевищує показник 2021 року. Вагомим також є розмір прибутку до оподаткування, який у звітному періоді склав 32930 тис. грн. За результатами фінансово-господарської діяльності після сплати податків підприємство отримало чистий прибуток у сумі 26949 тис. грн.

Аналіз головних показників ліквідності ПрАТ «Ліктрави» будемо вести виходячи з даних табл. 2.8.

Таблиця 2.8. – Динаміка показників ліквідності ПрАТ «Ліктрави»

Показник	Роки			2023 р. до 2021 р.
	2021 р.	2022 р.	2023 р.	
Загальний коефіцієнт покриття (платоспроможності)	3,19	3,31	2,47	-0,73
Коефіцієнт швидкої ліквідності	1,63	2,06	1,19	-0,44
Коефіцієнт незалежної (забезпеченої) ліквідності	0,64	0,53	0,54	-0,10
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,25	0,46	0,04	-0,21
Чистий оборотний капітал	101113	119387	127100	25987
Частка оборотних активів в загальній сумі активів	0,58	0,62	0,65	0,07
Частка виробничих запасів в оборотних активах	0,29	0,22	0,30	0,01

Згідно з результатами аналізу, ПрАТ «Ліктрави» володіє достатнім рівнем ліквідності. Разом із тим у 2021–2023 роках окремі показники ліквідності не повністю відповідали встановленим нормативним значенням. Загальний коефіцієнт покриття, який є ключовим індикатором платоспроможності, у 2023 році перебував у межах нормативу та становив

2,47, що на 0,73 менше порівняно з 2021 роком.

Коефіцієнт швидкої ліквідності за нормативного значення понад 0,5 у 2023 році дорівнював 1,19, що на 0,44 пункта менше, ніж у 2021 році. Водночас упродовж 2021–2023 років підприємство не було достатньо забезпечене найбільш ліквідними активами — грошовими коштами, оскільки показник абсолютної ліквідності залишався нижчим за критичний рівень (0,2).

ПрАТ «Ліктрави» характеризується значною питомою вагою виробничих запасів у складі оборотних активів, яка становить близько 30%.

У межах подальшого дослідження діагностику фінансової стійкості підприємства буде здійснено на основі коефіцієнтного підходу з використанням даних, наведених у табл. 2.9.

Таблиця 2.9. – Динаміка показників фінансової стійкості ПрАТ «Ліктрави»

Показник	Роки			2023 р. до 2021 р.
	2021 р.	2022 р.	2023 р.	
Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії, концентрації власного капіталу)	0,82	0,81	0,74	-0,08
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	0,18	0,19	0,26	0,08
Коефіцієнт фінансової залежності	1,22	1,23	1,36	0,14
Коефіцієнт концентрації поточної заборгованості	0,18	0,19	0,26	0,08
Коефіцієнт фінансової стійкості (забезпечення загальної заборгованості власним капіталом)	4,47	4,32	2,78	-1,70
Коефіцієнт фінансового левериджу (фінансового ризику)	0,22	0,23	0,36	0,14
Коефіцієнт забезпечення запасів власним капіталом	1,41	1,84	1,15	-0,26
Коефіцієнт маневреності оборотних активів	0,69	0,70	0,59	-0,09
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,49	0,53	0,53	0,04
Коефіцієнт маневреності позикового капіталу	2,19	2,31	1,47	-0,72
Коефіцієнт поточних зобов'язань	1,00	1,00	1,00	0,00

Результати аналізу, наведеного в табл. 2.9, свідчать про загалом позитивний стан фінансової стійкості ПрАТ «Ліктрави» за низкою ключових показників. Зокрема, коефіцієнт автономії (концентрації власного капіталу) у 2023 році становив 0,74 за нормативного значення не нижче 0,5, що характеризує достатній рівень фінансової незалежності підприємства.

Водночас порівняно з 2021 роком значення цього показника зменшилося на 0,08 пункта.

Позитивною є також динаміка коефіцієнта фінансової залежності. За нормативного рівня не більше 2,0 його значення у 2021 році становило 1,22, а у 2023 році зросло на 0,14 пункта та досягло 1,36, що все ще відповідає допустимим межам.

Коефіцієнт фінансової стабільності у базовому році дорівнював 4,47, тоді як у 2023 році його значення знизилося до 2,78 при нормативному рівні понад 1. Таким чином, за аналізований період показник скоротився на 1,70 пункта, що свідчить про певне зниження рівня фінансової стійкості та поступову втрату фінансової міцності підприємства.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу характеризує рівень мобільності та гнучкості використання власних фінансових ресурсів підприємства. У 2023 році його значення перебувало на критичному рівні — 0,5, що вказує на обмежені можливості гнучкого використання власного капіталу ПрАТ «Ліктрави».

Динаміка показників ділової активності ПрАТ «Ліктрави» представлена у табл. 2.10. За результатами здійсненого аналізу встановлено, що у 2023 році ПрАТ «Ліктрави» продемонструвало покращення фінансового стану. Додана вартість підприємства характеризується позитивною динамікою: у 2023 році вона зростає на 20069 тис. грн, або на 26,23%.

Підвищення рівня ділової активності підприємства підтверджується показниками оборотності активів. Так, коефіцієнт оборотності оборотних активів, який відображає ефективність їх використання та можливості вивільнення коштів із господарського обігу, у 2021 році становив 1,73 обороти, тоді як у 2023 році незначно зменшився до 1,72 обороти, тобто на 0,01 обороту.

Водночас коефіцієнт оборотності запасів має позитивну тенденцію: у 2023 році він досяг 3,78 обороти, що на 0,36 пункта більше порівняно з базовим роком. Загальні активи підприємства також характеризуються

відносно високою швидкістю обороту, оскільки у 2023 році відбулося скорочення тривалості їх обігу на 29,32 дня, що свідчить про підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства.

Таблиця 2.10. – Динаміка показників ділової активності ПрАТ «Ліктрави»

Показники	Роки			2023 р. до 2021 р.	
	2021 р.	2022 р.	2023 р.	+ / -	%
Додана вартість, тис. грн.	76524	81217	96593	20069,00	26,23
Коефіцієнт оборотності активів	1,01	1,06	1,10	0,09	8,85
Тривалість обороту активів, дні	360,57	343,17	331,25	-29,32	-8,13
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	1,73	1,76	1,72	-0,01	-0,11
Тривалість обороту оборотних активів, дні	211,40	207,04	211,64	0,23	0,11
Коефіцієнт оборотності запасів	3,42	4,11	3,78	0,36	10,59
Тривалість обороту запасів, дні	106,67	88,85	96,46	-10,22	-9,58
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	4,33	3,89	3,67	-0,66	-15,34
Термін погашення дебіторської заборгованості, дні	84,25	93,90	99,52	15,27	18,12
Тривалість операційного циклу, дні	210,06	205,64	210,80	0,74	0,35
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	1,26	1,31	1,43	0,17	13,68
Тривалість обороту власного капіталу, дні	290,08	279,53	255,17	-34,91	-12,04
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	5,20	5,74	4,83	-0,37	-7,13
Термін погашення кредиторської заборгованості, дні	70,16	63,62	75,54	5,38	7,68
Тривалість фінансового циклу, дні	139,91	142,02	135,26	-4,65	-3,32
Фондоозброєність праці, грн.	1,76	1,70	1,78	0,02	1,28
Матеріаломісткість господарської діяльності	0,29	0,24	0,25	-0,04	-13,17
Трудомісткість господарської діяльності	0,23	0,23	0,22	-0,02	-7,26
Фондомісткість господарської діяльності	0,07	0,07	0,05	-0,02	-22,86

Тривалість операційного циклу підприємства у 2023 році становила 210,80 дня, що на 0,35% перевищує показник 2021 року. Така практично стабільна динаміка свідчить про відносно стійкий процес кругообігу фінансових ресурсів підприємства.

Узагальнюючими індикаторами ефективності використання ресурсів виступають фондомісткість, матеріаломісткість і трудомісткість

господарської діяльності. Проведений аналіз показав, що у 2023 році спостерігалось незначне зниження матеріаломісткості — на 0,04 грн порівняно з 2021 роком, а також скорочення фондомісткості — на 0,02 грн, що свідчить про підвищення ефективності використання відповідних ресурсів.

Динаміку показників рентабельності та загальної ефективності діяльності ПрАТ «Ліктрави» наведено в табл. 2.11.

Таблиця 2.11. – Динаміка показників рентабельності та ефективності господарської діяльності ПрАТ «Ліктрави»

Показник	Роки			2023 р. до 2021 р.
	2021 р.	2022 р.	2023 р.	
Валова рентабельність виробничих витрат	135,65	155,11	176,20	40,55
Коефіцієнт окупності виробничих витрат	0,74	0,64	0,57	-0,17
Коефіцієнт окупності чистого доходу	1,74	1,64	1,57	-0,17
Рентабельність операційної діяльності	8,48	6,65	9,33	0,85
Рентабельність господарської діяльності	8,58	6,79	9,58	0,99
Рентабельність підприємства	6,78	5,39	7,84	1,06
Чиста рентабельність виручки від реалізації продукції	7,35	6,14	8,12	0,77
Коефіцієнт покриття виробничих витрат	0,42	0,39	0,36	-0,06
Коефіцієнт окупності виробничих витрат	2,36	2,55	2,76	0,41
Коефіцієнт покриття витрат операційної діяльності	0,92	0,94	0,91	-0,01
Коефіцієнт окупності витрат операційної діяльності	1,08	1,08	0,13	-0,95
Коефіцієнт покриття адміністративних витрат	0,12	0,12	0,10	-0,03
Коефіцієнт покриття витрат на збут	0,41	0,47	0,47	0,06
Коефіцієнт окупності адміністративних витрат	8,05	8,07	10,18	2,13
Коефіцієнт окупності витрат на збут	2,43	2,14	2,13	-0,30
Співвідношення адміністративних витрат і собівартості реалізованої продукції	0,29	0,32	0,27	-0,02
Співвідношення витрат на збут і собівартості реалізованої продукції	0,97	1,19	1,29	0,33
Частка адміністративних витрат в структурі операційних витрат	0,14	0,13	0,11	-0,02
Частка витрат на збут в структурі операційних витрат	0,45	0,50	0,53	0,08
Загальна економічна рентабельність	9,47	8,22	10,99	1,52
Рентабельність реалізації продукції	4,24	1,81	7,65	3,40

За результатами дослідження встановлено, що у 2023 році підприємство

здійснювало фінансово-господарську діяльність на достатньо високому рівні ефективності. Показники рентабельності основної, операційної та загальної господарської діяльності мають позитивні значення, що підтверджує результативність функціонування ПрАТ «Ліктрави».

Суттєвими показниками, що відображають співвідношення витрат і доходів підприємства, є коефіцієнти покриття та окупності витрат. Коефіцієнт покриття демонструє, який обсяг витрат припадає на отримання однієї гривні доходу від реалізації продукції. Натомість співвідношення чистого доходу до суми витрат характеризується коефіцієнтом окупності витрат.

У 2023 році коефіцієнт окупності виробничих витрат зменшився на 0,17 пункта порівняно з 2021 роком, що свідчить про певне зниження рівня віддачі витрат.

Разом із тим проведений аналіз основних показників рентабельності за даними фінансової звітності дозволяє зробити висновок про загальну ефективність діяльності ПрАТ «Ліктрави», зокрема щодо рентабельності виробництва та ефективності використання власних активів підприємства.

2.2. Оцінка ефективності використання виробничої потужності підприємства ПрАТ «Ліктрави»

Одним із ключових складників виробничого потенціалу будь-якого підприємства, зокрема й досліджуваного ПрАТ «Ліктрави», виступає його виробнича потужність. Саме тому в межах даного дослідження основну увагу приділено оцінці показників ефективності її використання. Визначення необхідного (оптимального) рівня виробничих потужностей є важливою складовою техніко-економічного обґрунтування виробничої програми. Розрахунок їх обсягу дозволяє виявити потенційні резерви зростання виробництва та встановити реальні можливості щодо обсягів випуску продукції. Підвищення ефективності використання виробничих потужностей

і відповідне нарощування обсягів виробництва сприяють частковому скороченню витрат на виготовлення продукції та капітальних інвестицій, що є важливим чинником активізації матеріального виробництва.

Таким чином, обсяг випуску продукції безпосередньо залежить від величини виробничої потужності, яка визначається максимально можливим річним обсягом виробництва продукції певного асортименту за незмінних умов функціонування та повного завантаження провідного технологічного обладнання підприємства.

На початковому етапі доцільно проаналізувати динаміку та стан основних засобів як матеріальної бази формування виробничої потужності ПрАТ «Ліктрави». Показники динаміки формування основних засобів підприємства наведено в табл. 2.12.

Таблиця 2.12 – Динаміка формування основних засобів підприємства ПрАТ «Ліктрави»

Показники	Роки			2023 р. до 2021 р.	
	2021 р.	2022 р.	2023 р.	+ / -	%
Первісна вартість основних засобів, тис.грн.	141732	176050	181032	39300	27,73
Залишкова вартість основних засобів, тис.грн.	75331	96199	95149	19818	26,31
Вартість зносу основних засобів, тис.грн.	66401	79851	85883	19482	29,34
Коефіцієнт зносу основних засобів	0,47	0,45	0,47	0,01	1,26
Коефіцієнт придатності основних засобів	0,53	0,55	0,53	-0,01	-1,11

Проведений аналіз засвідчив, що залишкова вартість основних засобів підприємства у 2023 році становила 95149 тис. грн, що на 19818 тис. грн, або на 26,31%, перевищує показник 2021 року. Водночас сума зносу основних засобів за досліджуваний період зросла на 19482 тис. грн, або на 29,34%, і на кінець 2023 року досягла 85883 тис. грн.

Слід відзначити, що основні засоби підприємства характеризуються досить високим рівнем амортизації: коефіцієнт зносу у 2023 році становив 0,47, що на 0,01 пункта більше порівняно з 2021 роком. Це свідчить про те, що

лише близько 53% основних засобів залишаються придатними до повноцінного використання у виробничому процесі.

Таким чином, за даними бухгалтерської звітності ПрАТ «Ліктрави», первісна вартість основних засобів станом на кінець 2023 року становила 181032 тис. грн, при цьому сума їх зносу дорівнювала 85883 тис. грн. Вартість виробничих запасів підприємства на кінець 2023 року складала 63792 тис. грн.

З метою визначення показників виробничої потужності ПрАТ «Ліктрави» та проведення їх оцінки, за даними господарства побудуємо таблицю вихідних даних (табл. 2.13).

Таблиця 2.13 – Вихідні дані для обчислень показників виробничої потужності ПрАТ «Ліктрави»

Показники	Роки			2023 р. до 2021 р.	
	2021 р.	2022 р.	2023 р.	+ / -	%
Проектна потужність, $PВ_n$, тис.грн.	700000	700000	700000	0	0
Витрати роб часу, T	200000	200000	200000	0	0
Кількість обладнання, K	30	32	35	0	0
Максимальний час роботи, t_{max}	100	100	100	0	0
Фактичний час роботи обладнання, t_{ϕ}	80	60	50	-3	-37,5
Нормативний (плановий) час роботи обладнання, t_n	100	100	100	0	0
Середньорічна вартість основних фондів $OЗ_{сер}$, тис. грн.	75331	96199	95149	19818	26,31
Обсяг виробництва, Q , тис.грн.	105273	109986	120141	133	38,11
Коефіцієнт завантаження обладнання відповідно у звітному році, $K_{з.з}$	0,91	0,75	0,89	-0,02	-2,2
Коефіцієнт завантаження обладнання відповідно у базовому році, $K_{з.б}$	0,75	0,89	0,9	0,15	20
Чисельність персоналу, $Ч$	236	231	223	-13	-5,51
Кількість календарних днів	365	365	365	0	0
Вихідні та святкові дні	115	115	115	0	0
Кількість робочих днів (номінальний фонд робочого часу), днів	250	250	250	0	0
Витрати часу на ремонт даного обладнання Tt , год.	58	61	57	-1	-1,72
Витрати часу на налагодження, переналагодження обладнання Tn , год.	40	36	32	-8	-20

На початковому етапі здійснюється визначення нормативної

трудомісткості обробки продукції ПрАТ «Ліктрави» за 2021–2023 роки. Нормативна трудомісткість розраховується як співвідношення витрат робочого часу до загального обсягу виробництва продукції підприємства.

Динаміку зміни рівня трудомісткості виробництва продукції ПрАТ «Ліктрави» наведено на рис. 2.3.

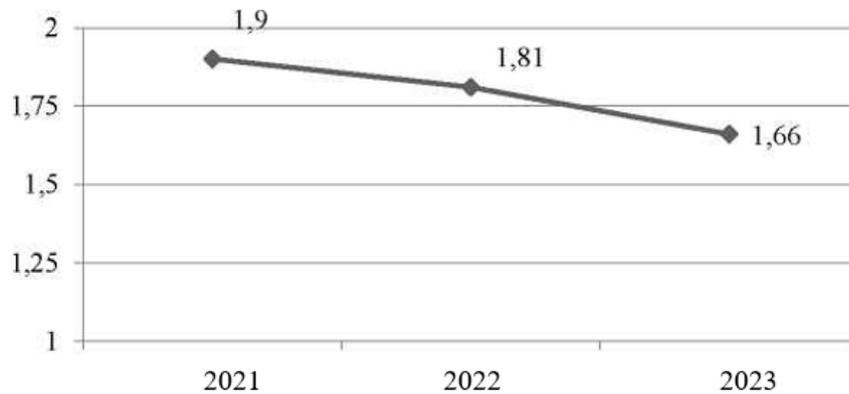

Рисунок 2.3 – Динаміка зміни трудомісткості виробництва продукції ПрАТ «Ліктрави», год

Згідно з проведеними розрахунками встановлено, що у 2023 році трудомісткість виробництва на ПрАТ «Ліктрави» зменшилася на 12,37% і становила 1,66 год. У 2021 році цей показник мав найвище значення за досліджуваний період — 1,90 год.

Підвищений рівень трудомісткості у 2021 році був зумовлений негативними макроекономічними чинниками, зокрема кризовими явищами в економіці країни, зростанням цін на паливно-мастильні матеріали, а також суттєвим зниженням купівельної спроможності населення. Як наслідок, спостерігалось скорочення попиту на продукцію ПрАТ «Ліктрави», що призвело до зменшення обсягів виробництва та відповідного зростання трудомісткості одиниці продукції.

Виробнича потужність ПрАТ «Ліктрави» за досліджуваний період, відповідно до показників табл. 2.12, становила:

$$ПВ_{2021} = (250 \times 100 \times 30) / 1,90 = 394773 \text{ тис.грн.}$$

$$ПВ_{2022} = (250 \times 100 \times 32) / 1,81 = 439944 \text{ тис.грн.}$$

$$ПВ_{2023} = (250 \times 100 \times 35) / 1,66 = 525617 \text{ тис.грн.}$$

Динаміка зміни виробничої потужності підприємства ПрАТ «Ліктрави» представлена на рис. 2.4.

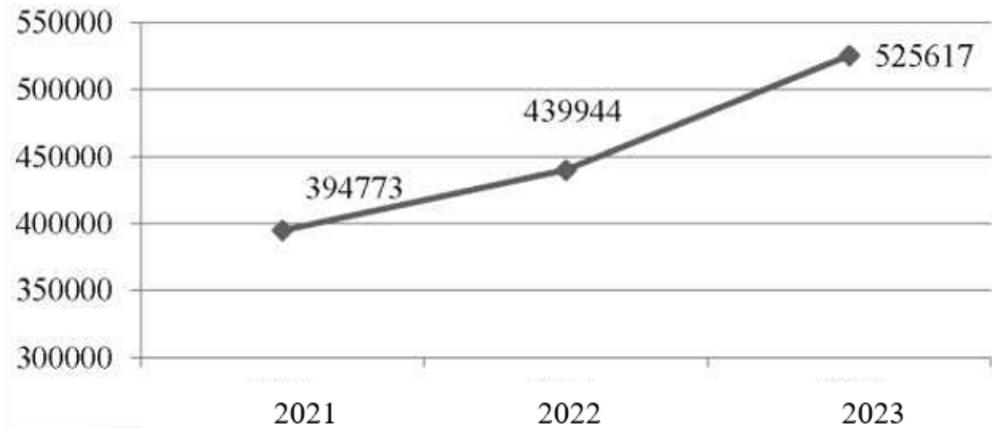

Рисунок 2.4 – Динаміка зміни виробничої потужності підприємства ПрАТ «Ліктрави», тис.грн.

Проведений аналіз засвідчив, що протягом трьох досліджуваних років виробнича потужність, розрахована за найпродуктивнішими видами обладнання, зростала поступово та рівномірно. У 2023 році її обсяг досяг 525617 тис. грн, що на 33,14% перевищує показник 2021 року (394773 тис. грн). Позитивна динаміка свідчить про підвищення ефективності використання виробничих фондів ПрАТ «Ліктрави».

Зростання виробничої потужності підприємства може бути зумовлене такими чинниками: планомірним введенням у дію нових підрозділів і розширенням існуючих; здійсненням часткової або комплексної реконструкції виробничих об'єктів; технічним переоснащенням відповідно до сучасних досягнень науково-технічного прогресу; оперативним оновленням номенклатури продукції з урахуванням змін споживчого попиту; реалізацією комплексних організаційно-технічних заходів; збільшенням фактичного фонду часу роботи обладнання; зниженням трудомісткості виробництва; використанням технологічного устаткування на умовах лізингу з дотриманням

строків, визначених у договорах.

Водночас до основних причин скорочення виробничих потужностей ПрАТ «Ліктрави» можуть належати: вибуття виробничих потужностей унаслідок фізичного або морального зносу основних засобів; вимушена передача чи реалізація виробничого обладнання; скорочення фактичного фонду часу роботи основних виробничих фондів; зростання трудомісткості; завершення строку дії лізингових угод.

Коефіцієнт використання виробничої потужності ПрАТ «Ліктрави» за досліджуваній період становив відповідно за роками:

$$КвП_{2021} = 105273 / 394773 = 0,27.$$

$$КвП_{2022} = 109986 / 439944 = 0,25.$$

$$КвП_{2023} = 120141 / 525617 = 0,23.$$

Динаміка зміни коефіцієнта використання виробничої потужності підприємства ПрАТ «Ліктрави» представлена на рис. 2.5.

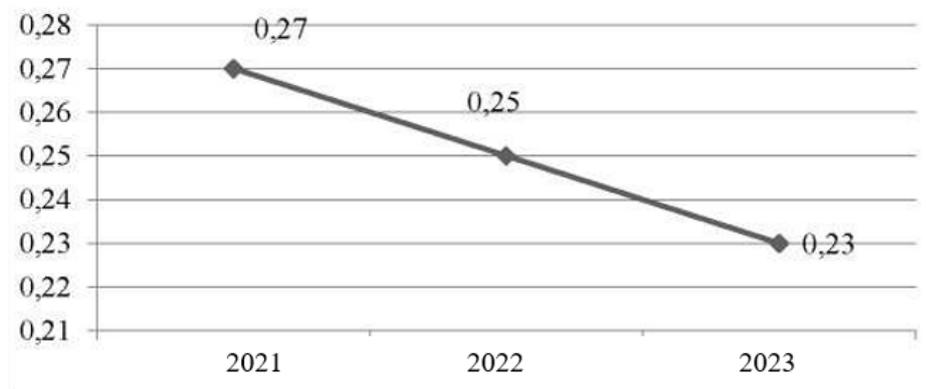

Рисунок 2.5 – Динаміка зміни коефіцієнта використання виробничої потужності підприємства ПрАТ «Ліктрави»

За результатами проведених розрахунків та побудованого на їх основі графічного аналізу встановлено, що виробничі потужності ПрАТ «Ліктрави» використовуються недостатньо ефективно. Найвище значення коефіцієнта використання потужності протягом досліджуваного періоду зафіксовано у 2021 році — 0,27, або 27%. Таким чином, виробничі потужності підприємства залишаються систематично недозавантаженими.

Основною причиною такої ситуації є зниження купівельної

спроможності населення, що спричинило скорочення обсягів виробничої програми ПрАТ «Ліктрави». Порівняльний аналіз показав, що у 2023 році коефіцієнт використання виробничої потужності зменшився на 14,29% відносно рівня 2021 року. Така тенденція є негативною, тому керівництву підприємства доцільно вжити оперативних заходів з метою недопущення подальшого зниження рівня використання виробничого потенціалу.

Динаміка зміни коефіцієнта екстенсивного використання обладнання підприємства ПрАТ «Ліктрави» представлена на рис. 2.6.

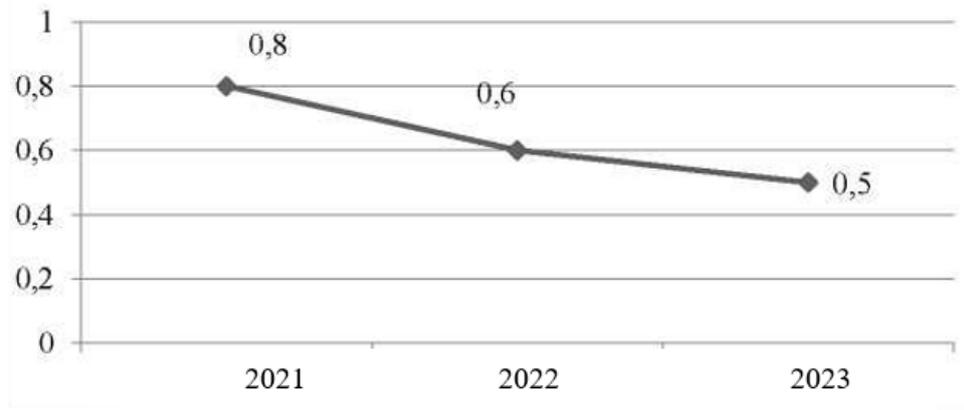

Рисунок 2.6 – Динаміка зміни коефіцієнта екстенсивного використання обладнання підприємства ПрАТ «Ліктрави»

Отже, значення коефіцієнта екстенсивного використання обладнання у 2021 році становило 0,8, у 2022 році — 0,6, а у 2023 році — 0,5. Отримані результати свідчать, що за часовим фактором виробничі потужності підприємства в середньому використовуються більш ніж на 50%. Разом із тим у 2023 році значення цього показника зменшилося на 37,5% порівняно з 2021 роком, що вказує на негативну тенденцію до скорочення рівня екстенсивного завантаження обладнання.

Водночас для досліджуваного ПрАТ «Ліктрави» зниження коефіцієнта екстенсивного використання не пов'язане безпосередньо з недостатнім завантаженням обладнання за часом. Значна частина технічних засобів підприємства є фізично та морально застарілою, характеризується невисокою продуктивністю і потребує більшого часу для виконання технологічних

операцій.

Аналіз коефіцієнтів використання окремих видів виробничої потужності дозволяє визначити наявні резерви підвищення ефективності їх використання, а також оцінити рівень напруженості виробничих планів підприємства.

Важливе місце у дослідженні ефективності використання виробничої потужності займають інтегральні вартісні показники, що формують третю групу показників оцінювання. Вони дають можливість визначити вплив рівня використання виробничої потужності на загальну ефективність виробництва. Одним із ключових показників цієї групи є фондвіддача, яка безпосередньо пов'язана зі ступенем завантаження обладнання. Крім того, важливими індикаторами ефективності використання виробничих потужностей виступають фондомісткість і фондоозброєність праці.

Динаміку вартісних показників ефективності використання виробничої потужності ПрАТ «Ліктрави» наведено в табл. 2.14.

Таблиця 2.14 – Динаміка вартісних показників ефективності використання виробничої потужності підприємства ПрАТ «Ліктрави»

Показники	Роки			2023 р. до 2021 р.	
	2021 р.	2022 р.	2023 р.	+ / -	%
Коефіцієнт фондомісткості	0,30	0,34	0,29	-0,02	-5,57
Коефіцієнт фондвіддачі	3,29	2,92	3,49	0,19	5,90
Коефіцієнт фондоозброєності праці	319,20	416,45	426,68	107,48	33,67

Як свідчать результати проведених розрахунків, у 2023 році фондвіддача ПрАТ «Ліктрави» зросла порівняно з рівнем 2021 року на 5,90% і становила 3,49. Підвищення цього показника є позитивною тенденцією, оскільки свідчить про збільшення обсягу виробленої продукції, що припадає на одну гривню вартості основних виробничих фондів. Розрахунки також показали, що протягом 2021–2023 років показник фондомісткості мав тенденцію до зниження. Так, у 2023 році його значення зменшилося на 5,57% порівняно з 2021 роком і становило 0,29, що свідчить про більш раціональне використання основних засобів. Водночас коефіцієнт фондоозброєності праці

демонструє зростання: у 2023 році він збільшився на 33,67% і досяг рівня 426,68 тис. грн.

Зростання фондоозброєності праці забезпечується такими чинниками, як підвищення коефіцієнта змінності роботи обладнання, впровадження автоматизованих виробничих процесів та сучасної обчислювальної техніки, підвищення освітнього і кваліфікаційного рівня персоналу, механізація допоміжних операцій, а також використання більш якісної сировини й матеріалів. Разом із тим наявність фізично та морально застарілого обладнання на ПрАТ «Ліктрави» не дозволяє однозначно стверджувати про повне підвищення ефективності використання основних виробничих фондів. У зв'язку з цим для більш ґрунтовної оцінки доцільно додатково проаналізувати інші узагальнюючі показники ефективності їх використання.

Приріст фондівдачі за рахунок підвищення рівня завантаження обладнання ПрАТ «Ліктрави» становив відповідно:

$$АФВ_{2021} = 3,29 \times ((0,91 / 0,75) - 1) = 0,71$$

$$АФВ_{2022} = 2,92 \times ((0,75 / 0,89) - 1) = (-0,46)$$

$$АФВ_{2023} = 3,49 \times ((0,89 / 0,90) - 1) = (-0,04)$$

Динаміка зміни приросту фондівдачі за рахунок підвищення завантаження обладнання підприємства ПрАТ «Ліктрави» представлена на рис. 2.7.

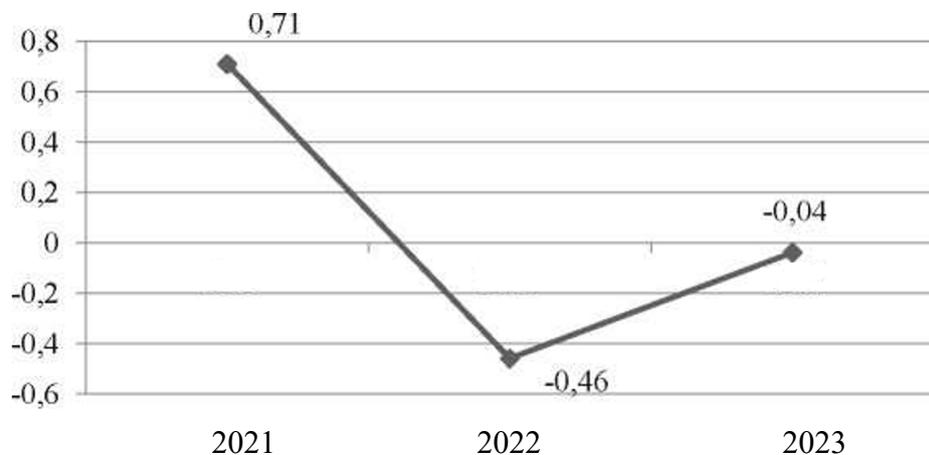

Рисунок 2.7 – Динаміка зміни приросту фондівдачі за рахунок підвищення завантаження обладнання підприємства ПрАТ «Ліктрави»

Проведений аналіз засвідчив, що найбільше значення приросту фондівддачі на ПрАТ «Ліктрави» було зафіксовано у 2021 році та становило 0,71. У 2023 році цей показник зменшився порівняно з рівнем 2021 року на 105,52%, що свідчить про негативну тенденцію та зниження ефективності використання основних виробничих фондів підприємства.

З метою подальшої оцінки ефективності використання виробничої потужності за часовим фактором доцільно здійснити розрахунок режимного та планового (ефективного, або корисного) фонду робочого часу ПрАТ «Ліктрави» за 2021–2023 роки:

$$\Phi_{p2021} = (365 - 250) \times 80 = 9200 \text{ год.}$$

$$\Phi_{p2022} = (365 - 250) \times 60 = 6900 \text{ год.}$$

$$\Phi_{p2023} = (365 - 250) \times 50 = 5750 \text{ год.}$$

$$\Phi_{п2021} = 9200 - (58 + 40) = 9102 \text{ год.}$$

$$\Phi_{п2022} = 6900 - (61 + 36) = 6803 \text{ год.}$$

$$\Phi_{п2023} = 5750 - (57 + 32) = 5661 \text{ год.}$$

а результатами проведених розрахунків фактичного та планового фондів робочого часу ПрАТ «Ліктрави» за 2021–2023 роки встановлено, що їх зміни мають майже симетричний характер. Найвищий рівень завантаження виробничих потужностей за часовим фактором спостерігався у 2021 році. У 2023 році фактичний фонд робочого часу становив 5750 годин, що на 37,5% менше порівняно з 2021 роком. Аналогічна тенденція простежується і щодо планового (ефективного) фонду робочого часу. Загалом це свідчить про недостатній рівень завантаження обладнання за часом.

Отже, результати аналізу показників ефективності використання виробничої потужності ПрАТ «Ліктрави» дозволяють зробити висновок про її неповне використання. У 2023 році величина виробничої потужності підприємства становила 525617 тис. грн, що на 33,14% перевищує показник 2021 року (394773 тис. грн). Водночас найвище значення коефіцієнта

використання виробничої потужності було зафіксовано у 2021 році — 0,27, або 27%.

Таким чином, виробничі потужності підприємства залишаються систематично недовантаженими. При цьому зниження коефіцієнта екстенсивного використання обладнання на ПрАТ «Ліктрави» не пов'язане безпосередньо з часовою завантаженістю техніки, що свідчить про наявність внутрішніх організаційно-технічних проблем у використанні виробничого потенціалу підприємства.

РОЗДІЛ 3

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧИХ ПОТУЖНОСТЕЙ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Ефективність та повнота використання ресурсної бази ПрАТ «Ліктрави»

Серед існуючих моделей оцінювання якості стратегічного управління діяльністю підприємства було обрано SWOT-аналіз, який дозволяє комплексно дослідити внутрішнє та зовнішнє середовище функціонування компанії. Провівши аналіз діяльності ПрАТ «Ліктрави», можна здійснити порівняння сильних і слабких сторін підприємства, а також визначити рівень значущості кожного з чинників за допомогою побудови матриці SWOT-аналізу (табл. 3.1). Зведений (узагальнений) SWOT-аналіз дає можливість систематизувати отримані результати дослідження, встановити ключові стратегічні переваги та проблемні аспекти діяльності підприємства, а також сформувані обґрунтовані напрями подальшого стратегічного розвитку ПрАТ «Ліктрави».

Таблиця 3.1 – Матриця SWOT-аналізу ПрАТ «Ліктрави»

<i>Сильні сторони</i>		<i>Слабкі сторони</i>	
4	Велика кількість дочірніх відділень підприємства	3	Недостатньо швидка робота персоналу з клієнтами
4	Велика розмаїття лікарських трав	3	Недосконала система самообслуговування
3	Привітний персонал та висококваліфікованих працівників	2	Надмірний документообіг
4	Репутація надійного підприємства	3	Плинність кадрів
<i>Можливості</i>		<i>Загрози</i>	
4	Розширення асортименту послуг	4	Політична та економічна нестабільна ситуація в країні
4	Покращення якості сервісу надаваних послуг	4	Раптова зміна валютного курсу
3	Покращення якості сервісу SMS-інформування	3	Процес інфляції
4	Розширення спектрів надаваних послуг для окремих верств населення	4	Багато конкурентів з подібними послугами
		4	Загроза хакерської атаки

На перетині окремих груп факторів формуються відповідні стратегічні зони, що характеризуються певними комбінаціями внутрішніх і зовнішніх умов, які необхідно враховувати під час розроблення конкретних стратегій розвитку підприємства. Саме аналіз таких поєднань дозволяє визначити найбільш доцільні напрями стратегічних дій.

Оптимізація стратегічного розвитку ПрАТ «Ліктрави» може передбачати комплекс заходів, спрямованих на підвищення ефективності діяльності, зміцнення конкурентних позицій та забезпечення довгострокової стабільності компанії.

Таблиця 3.2 – Можливості покращення стратегічного розвитку
ПрАТ «Ліктрави»

<p><i>Використання сильних сторін</i></p> <p>Широка мережа дочірніх підприємств. Використання цієї переваги для залучення нових клієнтів через розширення послуг та зручностей, що пропонуються.</p> <p>Гарантія повного збереження та повернення вкладів фізичних осіб: Продовження зміцнення репутації як надійного підприємства через акцент на безпеку та захист вкладів.</p>	<p><i>Зменшення впливу слабких сторін</i></p> <p>Недостатньо швидка робота працівників з клієнтами: Налагодження програм навчання та тренінгів для працівників для поліпшення обслуговування клієнтів.</p> <p>Недосконала система самообслуговування: Інвестування у вдосконалення онлайн-систем та мобільних додатків для забезпечення зручності клієнтів.</p>
<p><i>Максимізація можливостей</i></p> <p>Розширення асортименту лікарських послуг: Використання можливостей ринку для запуску нових продуктів чи програм для підтримки різних клієнтських груп.</p> <p>Покращення якості обслуговування: Фокус на покращенні сервісу через впровадження нових технологій та створення унікального досвіду для клієнтів.</p>	<p><i>Управління загрозами</i></p> <p>Політична та економічна нестабільність: Встановлення механізмів ризико-менеджменту для мінімізації негативних наслідків від змін в політичному та економічному середовищі.</p> <p>Загрози хакерських атак: Запровадження більш сучасних технологічних заходів для захисту даних</p>

Загальна концепція стратегічного розвитку має бути адаптована до специфіки функціонування ПрАТ «Ліктрави», з урахуванням особливостей галузі, внутрішнього потенціалу підприємства та умов ринкового середовища. Важливими чинниками успішної реалізації стратегії є активна участь

керівництва та ключових зацікавлених сторін, системний аналіз конкурентного середовища, а також постійний моніторинг і оцінювання досягнутих результатів.

На основі проведеного SWOT-аналізу ПрАТ «Ліктрави» можна визначити низку перспективних можливостей для вдосконалення стратегічного розвитку підприємства. Аналіз можливостей, базуючись на SWOT-аналізі, надає можливість виокремити ключові напрямки для стратегічного розвитку, покращити конкурентоспроможність та забезпечити стабільність у бізнесі. В умовах становлення лікарського ринку в Україні, реструктуризації фармацевтичної системи, підприємствам необхідно здійснювати помірковану реалістичне стратегію подальшого розвитку, пристосовану до вимог ринку.

Щоб оцінити ефективність та повноту використання зобов'язань підприємства використовують наступні показники: 1) ступінь застосування платних пасивів; 2) ступінь застосування сукупних зобов'язань. Аналіз цих показників проводиться не тільки в порівнянні фактичних показників з нормативними значеннями, а й в динаміці. Щоб розрахувати вплив факторів на показники ефективності користування зобов'язаннями підприємства застосовується спосіб ланцюгових підстановки.

Таблиця 3.3 Ефективність та повнота використання ресурсної бази
ПрАТ «Ліктрави»

Показник.	Показник 2021 р.	Показник 2022 р.	Показник 2023 р.	Абсолютне відхилення 2023 р до	
				2021р	2022р
Доходні активи	127 167	175 165	690 086	562 919	514 921
Пасиви	685 724	1 550386	2 022458	1 336 734	472 072
Сукупні зобов'язання	739 062	1 763 580	2 415 540	1 676 478	651 960
Коефіцієнт використання пасивів	92,78	87,91	83,72	-9,06	-4,19

За даними табл. 3.3 встановлено, що за умов розширення ресурсної бази у 2021 році залучені ресурси використовувалися досить ефективно, оскільки коефіцієнт використання платних пасивів перевищував 80% і становив 83,72%. Це свідчить про результативну політику ПрАТ «Ліктрави» щодо розміщення залучених фінансових ресурсів.

Оцінювання фінансового стану ПрАТ «Ліктрави» у межах аналізу доходів і витрат дозволяє визначити ключові напрями покращення фінансових результатів підприємства. З метою збільшення обсягів доходів доцільним є впровадження таких заходів: нарощування обсягу активів, що забезпечують отримання доходу; підвищення частки дохідних активів у загальній структурі активів підприємства; перегляд рівня дохідності активних операцій; оптимізація структури прибуткових активів шляхом збільшення частки більш дохідних напрямів діяльності.

Поряд із пошуком джерел зростання доходів підприємству необхідно приділити увагу оптимізації витратної частини діяльності, зокрема: посилити роботу з проблемною заборгованістю шляхом активізації претензійно-позовної діяльності; оптимізувати чисельність персоналу, систему оплати праці, адміністративні та капітальні витрати; здійснити оцінювання рентабельності окремих видів продукції та умов їх реалізації з метою визначення доцільності подальшого виробництва нерентабельних позицій, у тому числі пов'язаних із виконанням соціальних функцій.

Передусім підприємству необхідно визначити додаткові джерела формування доходів, зокрема через збільшення частки прибуткових активів, перегляд рівня дохідності операцій та вдосконалення структури активів.

Забезпечення фінансової стійкості та прибутковості діяльності потребує також системного контролю за витратами та їх мінімізації шляхом підвищення ефективності використання наявних ресурсів підприємства.

3.2. Напрями підвищення ефективності використання виробничих потужностей підприємства та оцінка їх ефективності

У сучасних умовах господарювання, коли підприємства прагнуть посилити свої конкурентні позиції, особливого значення набуває ефективне використання виробничих потужностей. Це забезпечує можливість збільшення обсягів виробництва за одночасного скорочення витрат ресурсів, що сприяє зниженню собівартості продукції.

До основних напрямів підвищення ефективності використання виробничих потужностей ПрАТ «Ліктрави» належать підвищення інтенсивності їх використання та збільшення рівня екстенсивного завантаження. При цьому слід враховувати, що екстенсивне використання обладнання має обмеження, зумовлені календарним фондом робочого часу, тоді як можливості підвищення інтенсивного використання та продуктивності обладнання є значно ширшими. Варто зазначити, що заходи екстенсивного характеру зазвичай не потребують значних капітальних вкладень, тоді як підвищення інтенсивності використання виробничого апарату пов'язане з інвестиціями, які, однак, швидко окупуються завдяки отриманому економічному ефекту.

Підвищення інтенсивності використання виробничих потужностей і основних фондів ПрАТ «Ліктрави» можливе насамперед шляхом їх технічного вдосконалення. Це може бути досягнуто через удосконалення технологічних процесів, організацію безперервно-потокowego виробництва, оптимізацію концентрації випуску однорідної продукції, раціональний вибір та підготовку сировини відповідно до технологічних вимог, забезпечення ритмічності виробництва та усунення нерівномірності виробничих процесів. Реалізація зазначених заходів сприятиме підвищенню швидкості обробки предметів праці та збільшенню обсягів виробництва за одиницю часу.

Екстенсивний напрям підвищення виробничого потенціалу передбачає, з одного боку, збільшення часу роботи діючого обладнання протягом

календарного періоду, а з іншого — підвищення частки фактично задіяного устаткування у загальній його кількості. Основними шляхами збільшення часу роботи обладнання ПрАТ «Ліктрави» є скорочення внутрішньозмінних простоїв за рахунок підвищення якості ремонтного обслуговування, своєчасного забезпечення виробництва сировиною, матеріалами та трудовими ресурсами, а також зменшення цілоденних простоїв і підвищення коефіцієнта змінності роботи обладнання.

Таким чином, ефективність використання виробничих потужностей ПрАТ «Ліктрави» визначається рівнем їх інтенсивного та екстенсивного завантаження, що безпосередньо впливає на обсяги виробництва продукції, тривалість роботи обладнання, технічний рівень виробництва та впровадження сучасних технологій.

Зростання обсягів виробництва потребує відповідного розвитку матеріально-технічної бази підприємства. Розширення основних виробничих фондів здійснюється за рахунок додаткових капіталовкладень матеріального і фінансового характеру, спрямованих на зміцнення виробничого потенціалу ПрАТ «Ліктрави». У сучасних умовах розвитку ринкових відносин активізація інвестиційної діяльності є необхідною передумовою забезпечення сталого розвитку підприємств переробної галузі.

У межах даного дослідження інвестиції розглядаються як довгострокові вкладення, спрямовані на придбання та оновлення основних і оборотних виробничих фондів з метою підвищення ефективності господарської діяльності. Інвестиційні вкладення безпосередньо пов'язані зі зростанням чистого прибутку та скороченням строку їх окупності: чим коротший період повернення вкладених коштів, тим вищою є інвестиційна привабливість проєкту. У разі тривалого повернення інвестицій відбувається знецінення вкладеного капіталу, тоді як отриманий додатковий прибуток може бути спрямований на розвиток нових виробничих напрямів.

Серед найбільш поширених методів оцінювання ефективності інвестиційних проєктів застосовуються показники чистої теперішньої вартості

(Net Present Value — NPV), індексу рентабельності інвестицій (Profitability Index — PI), внутрішньої норми рентабельності (Internal Rate of Return — IRR), дисконтованого терміну окупності (Discounted Payback Period — DPP) та інші показники, що враховують вплив фактора часу та знецінення фінансових ресурсів.

Оцінювання ефективності інвестиційного проєкту, спрямованого на підвищення результативності діяльності підприємства, доцільно розпочинати з визначення показника чистої теперішньої вартості (NPV), який є одним із найбільш поширених критеріїв інвестиційної привабливості. Він дозволяє зіставити дисконтовану вартість майбутніх грошових надходжень від реалізації проєкту з обсягом початкових інвестиційних витрат. Оскільки грошові потоки розподілені у часі, їх приводять до порівнянного вигляду шляхом дисконтування за відповідною ставкою, що визначається інвестором з урахуванням бажаного рівня дохідності, середньозваженої вартості капіталу або дохідності альтернативних інвестиційних проєктів.

Показник чистої теперішньої вартості інвестиційного проєкту визначається за формулою:

$$NPV = \sum_{t=1}^n \frac{CF_t}{(1+r)^t} - I_0,$$

де I_0 – обсяг вкладених у проєкт інвестиційних ресурсів;

CF_t – обсяг чистих грошових надходжень на кінець t -го періоду;

i – бажана дисконтна ставка;

n – тривалість життєвого циклу інвестиційного проєкту.

Якщо розраховане значення показника $NPV > 0$, інвестиційний проєкт доцільно рекомендувати до впровадження у діяльність підприємства, оскільки він забезпечує отримання додаткового економічного ефекту. У випадку, коли $NPV < 0$, проєкт є збитковим і його реалізація є економічно недоцільною. Якщо ж значення показника дорівнює нулю, інвестиційний проєкт лише компенсує вкладені фінансові ресурси та забезпечує мінімально прийнятний

рівень доходності без формування додаткового прибутку. Додатне значення NPV відображає обсяг доходу, який може отримати потенційний інвестор у результаті реалізації проєкту.

Індекс рентабельності інвестицій характеризує рівень доходу, отриманого на одиницю вкладених коштів, тобто відображає потенційну ефективність інвестування. Чим вищим є значення цього показника, тим більшою є віддача від здійснених інвестиційних вкладень.

Показник індексу рентабельності інвестицій (PI) визначається за такою залежністю:

$$PI = \frac{PV}{I_0} = \frac{\sum_{i=1}^n \frac{CF_t}{(1+r)^t}}{I_0},$$

Якщо за результатами розрахунку показник $PI > 1$, інвестиційний проєкт доцільно рекомендувати до реалізації, оскільки це свідчить про перевищення дисконтованих грошових надходжень над обсягом вкладених коштів. Якщо ж $PI < 1$, проєкт є економічно не вигідним і від його впровадження слід відмовитися. У разі, коли значення індексу рентабельності дорівнює одиниці, інвестиційний проєкт забезпечує лише повернення вкладених ресурсів без формування додаткового прибутку.

Критерій PI часто застосовується для ранжування інвестиційних проєктів за рівнем їх економічної привабливості, особливо у випадках, коли значення показника чистої теперішньої вартості (NPV) є однаковими. Водночас слід враховувати, що високий рівень PI не завжди корелює з величиною NPV, зокрема під час порівняння проєктів різного масштабу інвестування.

Показник внутрішньої норми рентабельності відображає рівень доходності інвестиційного проєкту з урахуванням реінвестування грошових потоків. Економічний зміст цього показника полягає у визначенні такої дисконтної ставки, за якої чиста теперішня вартість проєкту дорівнює нулю.

У процесі оцінювання ефективності інвестицій IRR характеризує

очікувану норму прибутковості проекту та водночас визначає максимально допустимий рівень витрат на залучений капітал. Якщо фінансування здійснюється повністю за рахунок банківських кредитів, значення IRR окреслює граничну величину процентної ставки: її перевищення призведе до збитковості інвестиційного проекту.

Обчислення показника IRR проводиться методом послідовних наближень значень показника NPV до нуля за різних дисконтних ставках. Показник внутрішньої норми рентабельності обчислюємо за залежністю:

$$IRR = R_1 + \frac{NVP(R_1) \times (R_2 - R_1)}{NVP(R_1) - NVP(R_2)},$$

де дотримані умови $NVP(R_1) > 0$; $NVP(R_2) < 0$; $R_2 > R_1$.

Якщо розраховане значення показника **IRR** інвестиційного проекту перевищує діючу ставку банківського рефінансування та є вищим за рівень внутрішньої норми рентабельності альтернативних інвестицій з урахуванням ступеня ризику, такий проект доцільно рекомендувати до впровадження в діяльність підприємства.

З метою підвищення ефективності функціонування ПрАТ «Ліктрави» пропонується реалізація інвестиційного проекту, що передбачає придбання вакуумного пакувального верстата Handtmann VF 610 з перевертувачем та підтримуючим пристроєм загальною вартістю 25, тис.дол. США (1020,0 тис.грн). За оцінками фахівців підприємства, впровадження зазначеного обладнання у виробничий процес дозволить підвищити продуктивність виробництва та пакування готових лікарських засобів і фіто чаїв у 2,5 рази.

Передбачається фінансування проекту за рахунок банківського кредиту строком на 5 років у сумі 1 020 000 грн під 20% річних. Кредит надається одноразово в повному обсязі (табл. 3.4).

Для обґрунтування доцільності реалізації запропонованого заходу необхідно здійснити оцінювання його економічної ефективності відповідно до

наведеної вище методики, що передбачає визначення основних критеріїв ефективності інвестиційного проекту, зокрема розрахунок показників NPV, PI, IRR та дисконтованого строку окупності.

Таблиця 3.4. – Початкові дані для інвестиційного проекту при змінних надходженнях ПрАТ «Ліктрави»

Рік проекту	0	1	2	3	4	5
Вартість обладнання	1020000	x	x	x	x	x
Об'єм продажів послуг	x	873120	956250	1050600	1020000	701250
Затрати без амортизації	x	414120	426870	426870	452880	466140
Норма амортизації	0,2	x	x	x	x	x

На основі даних, які відповідають початковим інвестиціям і планованим надходженням (виплатам) інвестиційного проекту, обчислимо: чисту приведену вартість (NPV); внутрішню норму рентабельності (IRR); термін окупності; індекс прибутковості, а також зобразимо на діаграмі графік залежності NPV проекту від зміни процентної ставки.

З метою обчислень PDV і IRR відповідно можна застосувати фінансові функції НПЗ і ВСД табличного процесора Ms Excel (рис. 3.1).

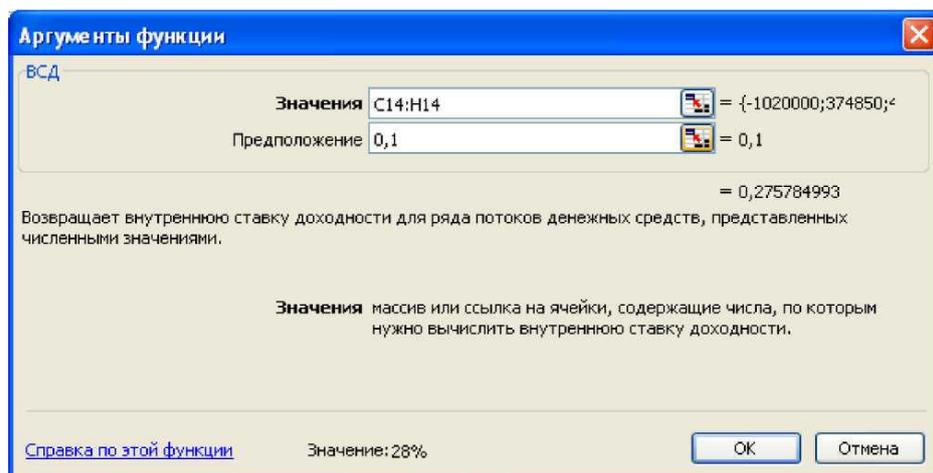

Рисунок 3.1. – Діалогове вікно функції ВСД (IRR)

Результати обчислень економічної ефективності запропонованого інвестиційного проекту щодо придбання німецького вакуумного пакувального

верстату Handtmann VF 610 підприємством ПрАТ «Ліктрави» представлені на рисунках 3.2-3.3 (розрахунки проведені автором в табличному процесорі Microsoft Excel).

	A	B	C	D	E	F	G	
1	Інвестиція 1							
2	Рік проекту		0	1	2	3	4	
3	Вартість обладнання	$Ca(0)$	1020000					
4	Об'єм продажів послуг	$S(k)$		873120	956290	1050600	1020000	
5	амортизації	$G(k)=V(k) \cdot d \cdot Am(k)$		414120	426870	426870	452880	
6	Норма амортизації	Na	0,2					
7	Амортизація	$Am(k)=Ca(0) \cdot Na$		204000	204000	204000	204000	
8	Операційний прибуток	$По(k)=S(k)-G(k)-Am(k)$		255000	325380	389130	393720	
9	Ставка податку на прибуток	Tr	0,33					
10		$AmT(k)=Am(k) \cdot Tr$		67320	67320	67320	67320	
11	По на р/с без	$По1(k)=S(k)-G(k)$		459000	529380	593130	597720	
12	Податок на прибуток	$Pt(k)=По(k) \cdot Tr$		84150	107375,4	128412,9	129927,6	
13	Чистий прибуток	$Pnet(k)=По(k)-Pt(k)$		170850	218004,6	260717,1	263792,4	
14	Чисті грошові	$Pnet; cf(k)=Pnet(k)+Am(k)$	-1020000	374850	422004,6	464717,1	467792,4	2
15	Відшкодування інвестиції	$Pnet; cf(k)-Ca(0)$		-645150	-597995,4	-555282,9	-552207,6	-7
16	Чистий прибуток без Ам(k)	$Pnet1(k)=По1(k) \cdot (1-Tr)$		307530	354684,6	397397,1	400472,4	1
17	Чистий прибуток без Ам(k)+податковий	$(1-Tr)+AmT(k)$		374850	422004,6	464717,1	467792,4	2

19	Фінансовий аналіз змінної ренти							
20	Процентна ставка		20%					
21	Коефіцієнт анuitету (An T)	$1/(1+R)^T$		0,83	0,69	0,58	0,48	0,40
22	Поточна вартість по роках	через An(T)		312375,00	293058,75	268933,51	225594,33	90359,64
23	Чиста поточна вартість	через PDV		-707 625,00	-414 566,25	-146 632,74	79 961,59	170 321,23
24	Внутрішня норма рентабельності (IRR)	за формулою						28%
25	Внутрішня норма рентабельності (IRR)	через ВСД						28%
26	Термін окупності		3					
27	Дисконт. період ок-ті	$T=-\ln(1-IR)/\ln(1+R)$	3,3					
28	Індекс прибутковості			0,31	0,59	0,86	1,08	1,17
29	Рік проекту		0	1	2	3	4	5
30		% ставка		Чиста приведена вартість (NVP)				
31		10,0%		-679 227,27	-330 463,14	18 685,69	338 194,20	477 804,46
32		15,0%		-694 043,48	-374 947,37	-69 388,34	198 073,49	309 860,54
33		20,0%		-707 625,00	-414 566,25	-146 632,74	79 911,59	170 321,23
34		22,0%		-712 745,90	-429 216,88	-173 293,97	37 867,09	121 059,09
35		23,0%		-715 243,90	-436 306,37	-186 574,87	17 802,46	97 667,21
36		25,0%		-720 220,00	-450 037,06	-212 101,90	-20 494,13	53 182,66
37		30,0%		-731 653,85	-481 946,98	-270 423,50	-106 636,37	-46 079,43

Рисунок 3.2. – Основні показники реалізації інвестиційного проекту

Побудуємо графік залежності NVP від процентної ставки для проекту (рис. 3.3).

Рисунок 3.3. – Графік залежності NPV від процентної ставки

Значення основних аналітичних коефіцієнтів за п'ятий рік проекту зведемо в табл. 3.5.

Таблиця 3.5. – Значення основних показників ефективності реалізації проекту нарощування виробничих потужностей за рахунок придбання новітнього виробничого устаткування ПрАТ «Ліктрави»

Показник	Значення
1. Внутрішня норма рентабельності (IRR)	0,28
2. Індекс рентабельності (PI)	1,17
3. Чиста теперішня вартість (NPV), тис.грн.	170321,23

Проаналізувавши отримані результати, можна зробити висновок, що повне відшкодування інвестиційних витрат відбудеться до завершення третього року реалізації проекту, при цьому очікуваний рівень чистого прибутку становитиме 16,7% ($NPV = 170321,23$ грн). Оскільки значення $NPV > 0$, проєкт протягом усього економічного строку функціонування забезпечить покриття вкладених коштів та формування додаткового доходу. Розрахований індекс рентабельності $PI > 1$, а внутрішня норма прибутковості IRR перевищує ставку дисконту (r), що свідчить про доцільність прийняття інвестиційного

рішення. Таким чином, проєкт відповідає встановленим критеріям рентабельності.

Отже, результати проведених розрахунків підтверджують економічну доцільність реалізації інвестиційного проєкту щодо впровадження вакуумного пакувального верстата Handtmann VF 610 з перевертувачем та підтримуючим пристроєм у діяльність ПрАТ «Ліктрави». Використання зазначеного обладнання дозволить суттєво підвищити продуктивність виробництва та пакування готових лікарських засобів і фіто чаїв, орієнтовно у 2,5 раза.

Проведені економічні обґрунтування доводять, що інвестиції у сумі 25 500 дол. США (1 020 000 грн) є ефективними, оскільки забезпечують позитивний фінансовий результат, прийнятний рівень прибутковості та скорочений строк окупності. У зв'язку з цим запропонований проєкт доцільно рекомендувати до впровадження як один із напрямів нарощування виробничої потужності та підвищення конкурентоспроможності ПрАТ «Ліктрави».

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження теоретичних основ ефективності використання виробничої потужності підприємства можна зробити наступні висновки:

1. Виробничу потужність підприємства (або його підрозділу) визначено як потенційну здатність забезпечувати випуск максимально можливого обсягу продукції за одиницю часу у встановлений період із використанням наявної сукупності засобів праці за певного рівня їх технічної досконалості та освоєння. Водночас зазначений показник розраховується на конкретний момент часу, що підтверджує його динамічний характер.

2. Узагальнено, що в економічній науці існують різні підходи до трактування сутності виробничої потужності, які виходять за межі виключно теоретичних досліджень. Науковці по-різному визначають зміст поняття потужності підприємства, зокрема окремі з них виокремлюють економічну потужність, що характеризується співвідношенням витрат на одиницю продукції. Рівень виробничої потужності та ефективність її використання залежать від значної кількості чинників, що зумовлює необхідність постійної уваги підприємств до цих питань у сучасних умовах господарювання.

3. Встановлено, що розрахунок наявної виробничої потужності підприємства дає можливість визначити обсяг продукції, випуск якої може бути забезпечений існуючими виробничими ресурсами. Досягнення максимально можливого рівня виробництва пов'язане з урахуванням впливу різних чинників, зокрема скорочення простоїв обладнання, підвищення коефіцієнта змінності його роботи, удосконалення організації виробництва та впровадження технічних заходів. Водночас збільшення потужності за рахунок організаційно-технічних заходів, тобто внутрішніх резервів, не завжди дозволяє забезпечити запланований обсяг виробництва, що зумовлює необхідність введення додаткових потужностей шляхом технічного переоснащення, реконструкції або розширення підприємства.

4. Доведено, що під час обґрунтування виробничої програми важливим є володіння інформацією щодо рівня використання виробничої потужності підприємства. Для об'єктивної оцінки фактичного стану її використання необхідне застосування системи відповідних показників. Як система показників загалом, так і кожен її елемент повинні мати чітке функціональне призначення в аналітичному процесі та використовуватися для оцінювання окремих напрямів використання виробничих потужностей. Розглянуто порядок розрахунку та призначення показників, що формують відповідні групи та систему оцінювання в цілому.

5. Обґрунтовано, що підприємства володіють значними можливостями підвищення ефективності використання виробничих потужностей шляхом раціонального формування систем машин і гнучкого маневрування наявними виробничими ресурсами. Значні резерви такого підвищення зосереджені у сфері використання технологічного обладнання через застосування сучасних пристосувань та інструментів, модернізацію устаткування, впровадження новітньої техніки й технологій. Усі зазначені заходи повинні бути спрямовані на зростання ефективності використання потужностей діючих підприємств, що передбачає застосування відповідної системи показників для їх обчислення.

6. Встановлено, що в сучасних умовах ефективне управління високотехнологічними виробничими процесами можливе лише за наявності належного інформаційного забезпечення, оскільки результативне управління будь-яким об'єктом передбачає володіння повною та достовірною інформацією щодо його стану й закономірностей розвитку, а також умов функціонування зовнішнього середовища. Зростаюча диверсифікація споживчого попиту та підвищення його інформаційної насиченості зумовлюють необхідність формування зовнішнього інформаційного забезпечення, що містить дані про характеристики продукції, особливості її використання та способи підтримання конкурентних позицій на ринку.

У другому розділі бакалаврської кваліфікаційної роботи було проведено

комплексний аналіз фінансово-господарської діяльності та ефективності використання виробничої потужності ПрАТ «Ліктрави».

Встановлено, що підприємство є одним із провідних виробників фітопрепаратів в Україні та упродовж 2021–2023 років здійснювало прибуткову діяльність. Чистий дохід від реалізації продукції у 2023 році становив 331826 тис. грн, що на 33,76 % більше порівняно з 2021 роком. Чистий прибуток підприємства зріс до 26949 тис. грн, що свідчить про позитивну динаміку фінансових результатів діяльності.

Аналіз майнового стану показав зростання вартості активів підприємства на 29,59 %, при цьому основну частку в структурі активів становлять оборотні активи, зокрема виробничі запаси. Разом із тим спостерігається значний обсяг дебіторської заборгованості та скорочення частки грошових коштів, що певною мірою впливає на рівень ліквідності підприємства.

Дослідження показників фінансової стійкості засвідчило достатній рівень автономії підприємства (0,74 у 2023 році), що характеризує його незалежність від зовнішніх джерел фінансування. Водночас зниження коефіцієнта фінансової стабільності свідчить про необхідність підвищення ефективності управління ресурсами та оптимізації структури капіталу.

У ході аналізу виробничого потенціалу встановлено, що залишкова вартість основних засобів у 2023 році становила 95149 тис. грн, однак коефіцієнт їх зносу досяг 0,47, що підтверджує наявність значного рівня фізичного та морального старіння обладнання. Лише близько 53 % основних засобів залишаються придатними до активного використання.

Розрахунки показали позитивну тенденцію зниження трудомісткості виробництва — у 2023 році вона скоротилася до 1,66 год, що на 12,37 % менше порівняно з 2021 роком. Водночас виробнича потужність підприємства зросла до 525617 тис. грн, що на 33,14 % перевищує рівень 2021 року.

Незважаючи на зростання виробничого потенціалу, встановлено низький рівень його використання. Максимальне значення коефіцієнта

використання виробничої потужності становило лише 0,27 (27 %), що свідчить про систематичне недозавантаження виробничих ресурсів. Зниження коефіцієнта екстенсивного використання обладнання до 0,5 у 2023 році підтверджує недостатню ефективність використання техніки, що значною мірою пов'язано із застарілістю виробничого устаткування.

Вартісні показники ефективності використання виробничих фондів демонструють неоднозначні результати. Фондовіддача у 2023 році зросла до 3,49 грн, а фондомісткість зменшилась до 0,29, що свідчить про покращення віддачі основних засобів. Водночас зниження приросту фондовіддачі та скорочення фонду робочого часу обладнання підтверджують наявність резервів підвищення ефективності використання виробничої потужності.

У третьому розділі роботи обґрунтовано напрями підвищення ефективності використання виробничих потужностей ПрАТ «Ліктрави». Встановлено, що ключовими напрямками є підвищення інтенсивного та екстенсивного завантаження обладнання, технічне оновлення виробничих фондів, скорочення простоїв устаткування та впровадження сучасних технологічних рішень. З метою нарощування виробничої потужності підприємства запропоновано реалізацію інвестиційного проекту з придбання вакуумного пакувального верстата Handtmann VF 610, впровадження якого дозволить підвищити продуктивність пакування продукції у 2,5 рази.

Оцінка економічної ефективності інвестиційного проекту показала його доцільність: чиста теперішня вартість становить 170321,23 грн ($NPV > 0$), індекс рентабельності перевищує одиницю ($PI > 1$), а внутрішня норма прибутковості перевищує ставку дисконту ($IRR > r$). Строк окупності інвестицій становить до трьох років, що підтверджує економічну ефективність запропонованого заходу.

Отже, реалізація запропонованих заходів забезпечить підвищення рівня використання виробничої потужності, зростання обсягів виробництва, покращення фінансових результатів та зміцнення конкурентних позицій ПрАТ «Ліктрави» на фармацевтичному ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Атаманчук Р. П. Ефективність використання виробничих потужностей. Київ : Техніка, 2000. 192 с.
2. Бакаєв Л. О. Кількісні методи в економіці : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2003. 208 с.
3. Березін О. В., Березіна Л. М. Економіка підприємства : навч. посіб. Київ : Знання, 2009. 320 с
4. Белошاپка В. А., Загорій Г. В. Стратегічне управління : навч. посіб. Київ : Абзац, 1998. 224 с
5. Бойчик І. М. Економіка підприємства : навч. посіб. Київ : Атіка, 2004. 544 с.
6. Васильков В. Г. Організація виробництва : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2003. 272 с.
7. Геєць І. О. Економіка підприємства : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 296 с.
8. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 23.04.2025)
9. Головатий О.М. Теоретичні основи визначення сутності виробничої потужності промислових підприємств *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Випуск 42/2024* URL: <https://zenodo.org/records/14160292> (дата звернення: 13.04.2025)
10. Гук О. В. Економіка підприємства : конспект лекцій. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2024. 93 с. URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/c11a771f-795c-428e-ad62-d105f3cde69e/content> (дата звернення: 16.04.2025)
11. Державна служба статистики України. URL: Офіційний сайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 23.04.2025).
12. Дробишева Л. О. Економіка галузі : підручник. Київ, 2011. 384 с.
13. Зуб П.В, Калач Г.М (2021). цифровізація бізнес-процесів промислових підприємств. *Економіка та суспільство*, (26). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-26-52> (дата звернення: 16.04.2025)
14. Єріна А. М. Статистичне моделювання та прогнозування: Навч. посібник. К.: КНЕУ, 2001. 170 с URL: <https://www.gmdh.net/articles/theory/StatModeling.pdf>

(дата звернення: 06.05.2025)

15. Золотов В. В. Економіка підприємства : навч. посіб. Харків : ХНУ, 2008. 360 с.

16. Іванілов О. С. Економіка підприємства : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 728 с.

17. Економіка та організація виробництва: самостійна та індивідуальна робота студентів . навч. посіб. / І. В. Причепи та ін. Вінниця : ВНТУ, 2017. 186с.

18. Кузьмін О. Є., Жигало О. Ю., Ємельянов О. Ю. Принципи та інструментарій оцінювання та регулювання інноваційної ємності підприємств . *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Економічні науки"*. 2020. №6. URL: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2020-6-6150>. (дата звернення: 03.05.2025)

19. Кулявеч В. О. Виробнича потужність та її роль у плануванні. Вісник економічної науки. 2014.

20. Ланова Я.О., Богацька Н.М. Використання виробничої потужності підприємства та шляхи підвищення її ефективності. *Молодий вчений*, 12 (76), 402-404. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-12-76-86> (дата звернення: 03.05.2025).

21. Левицька Г. О. Аналіз використання виробничого потенціалу підприємства. Львів, 2011. 240 с.

22. Ліпич Л. Г. Економіка підприємства : підручник / за ред. Л. Г. Ліпич. Луцьк : Вежа-Друк, 2021. 516 с.

23. Манів З. О., Луцький І. М. Економіка підприємства : навч. посіб. Київ : Знання, 2006. 320 с.

24. Методика аналізу ефективності використання виробничих потужностей у промисловості / за ред. О. І. Олексюка. Київ : НТУУ «КПІ», 2024. 120 с.

25. Мельничук Н. А. Економічна виробнича потужність підприємства: теоретичний аспект. *Науковий вісник*. 2012. С. 40-60

26. Організація виробництва : навч. посіб. / В. О. Онищенко та ін. Київ : Лібра, 2005. 248 с.

27. Петрович Й. М. Економіка підприємства : підручник. Львів : Магнолія, 2014. 628 с.

28. Петренко Л. А. Оцінка рівня використання виробничого потенціалу підприємства. *Інфраструктура ринку*. 2022. № 65.

29. Покропивний С. Ф. Економіка підприємства : підручник. 2-ге вид. Київ : КНЕУ, 2005. 528 с.
30. ПрАТ «Ліктрави». Офіційний сайт підприємства. <https://liktravy.ua> (дата звернення: 11.03.2025)
31. Різник Н. О. Економіка та організація виробництва : навч. посіб. Київ, 2010. 304 с.
32. Романенко М. А. Економіка підприємства : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2015. 352 с.
33. Савченко В. Ф. Ефективність використання ресурсного потенціалу підприємства. Бізнес Інформ. 2022. № 3. С. 120–126.
34. Слепьян Е. В. Аналіз господарської діяльності підприємства. Київ, 2012. 288 с.
35. Тарасюк Г. М., Афендікова Л. І. Планування діяльності підприємства : навч. посіб. Київ : Каравела, 2003. 432 с.
36. Швець І. Б. Оптимізація використання виробничих потужностей. Економіка промисловості. 2010.
37. Швець І. Б. Управління виробничою потужністю підприємства : монографія. Донецьк : ДонНТУ, 2008. 240 с.
38. Шегда А. В. Економіка підприємства : підручник. Київ : Знання, 2005. 431 с.
39. Шубалий О. М. та ін. Економіка підприємства : підручник. Київ : Кондор, 2020. 520 с.
40. Ma H. Enterprise digital development and capacity utilization. Corporate Governance: The International Journal of Business in Society. 2024. DOI: <https://www.emerald.com/cafr/article/26/4/459/1236209/Enterprise-digital-development-and-capacity> (дата звернення: 23.04.2025)
41. Mokii A. I., Nozdrina L. V., Pavlyshyn A. I. Productive Capacity and Sustainable Development of Ukraine under Conditions of War. Academy Review. 2024. No. 1 (60). P. 52–64. URL: https://acadrev.duan.edu.ua/images/PDF/2024/1/6-.pdf?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 23.04.2025)
42. Sun Z. Digital products import and firm capacity utilization. Chinese Journal of Economics. 2025. DOI: <https://doi.org/10.26599/CJE.2025.9300204> . (дата звернення: 23.04.2025)

ДОДАТКИ